

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
ŠIAULIŲ AKADEMIJA**

**Nuolatinių studijų programa *Specialioji pedagogika (specializacija –
logopedija)***

DOVILĖ VITKUTĖ

Magistro studijų baigiamasis darbas

**SENSORINĖS INTEGRACIJOS IR KALBOS UGDYMO SĄSAJOS,
TEIKIANT LOGOPEDO PAGALBĄ VAIKAMS, TURINTIEMS AUTIZMO
SPEKTRO SUTRIKIMĄ**

Darbo vadovas (-ė): *prof. dr. Stefanija Ališauskienė*

Šiauliai, 2021

**Studijuojančiojo, teikiančio baigiamąjį darbą,
GARANTIJA**

WARRANTY of Final Thesis

Vardas, pavardė <i>Name, Surname</i>	Dovilė Vitkutė
Padalinys <i>Faculty</i>	Šiaulių akademija <i>Šiauliai Academy</i>
Studijų programa <i>Study Programme</i>	Specialioji pedagogika (specializacija – logopedija) <i>Special pedagogy (specialization - speech therapy)</i>
Darbo pavadinimas <i>Thesis topic</i>	„Sensorinės integracijos ir kalbos ugdymo sąsajos, teikiant logopedo pagalbą vaikams, turintiems autizmo spektro sutrikimą“ <i>"Links Between Sensory Integration and Language Education in Providing Speech Therapy to Children with Autism Spectrum Disorder"</i>
Darbo tipas <i>Thesis type</i>	Baigiamasis darbas <i>Final Thesis</i>

Garantuoju, kad mano baigiamasis darbas yra parengtas sąžiningai ir savarankiškai, kitų asmenų indėlio į parengtą darbą nėra. Jokių neteisėtų mokėjimų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

I guarantee that my thesis is prepared in good faith and independently, there is no contribution to this work from other individuals. I have not made any illegal payments related to this work.

Šiame darbe tiesiogiai ar netiesiogiai panaudotos kitų šaltinių citatos yra pažymėtos literatūros nuorodose.

Quotes from other sources directly or indirectly used in this thesis, are indicated in literature references.

Aš, Dovilė Vitkutė, pateikdamas (-a) šį darbą, patvirtinu (pažymėti)
I, Dovilė Vitkutė, by submitting this paper confirm (check)

Embargo laikotarpis
Embargo Period

Prašau nustatyti šiam baigiamajam darbui toliau nurodytos trukmės embargo laikotarpį:
I am requesting an embargo of this thesis for the period indicated below:

- _____ mėnesių / *months*
(embargo laikotarpis negali viršyti 60 mėn. / *an embargo period shall not exceed 60 months*).
- Embargo laikotarpis nereikalingas / *no embargo requested*.

Embargo laikotarpio nustatymo priežastis / *Reason for embargo period:*

Turinys

Magistro darbo santrauka	4
<i>Summary</i>	5
ĮVADAS.....	6
<i>1 skyrius. SENSORINĖS INTEGRACIJOS TEORINIAI ASPEKTAI</i>	9
1.1. Sensorinės integracijos samprata.....	9
1.2. Pojūčių reikšmė žmogaus funkcionavimui.....	10
1.3. Sensorinės integracijos sutrikimai ir jų požymiai	12
1.4. Sensorinės informacijos apdorojimo ypatumai autizmo spektro sutrikimo atveju.....	15
1.5. Sensorinės integracijos terapija.....	16
1.6. Sensorinės integracijos ir kalbos ugdymo sąsajos.....	17
<i>2 skyrius. SENSORINĖS INTEGRACIJOS IR KALBOS UGDYMO SĄSAJOS, TEIKIANT LOGOPEDO PAGALBĄ AUTIZMO SPEKTRO SUTRIKIMO ATVEJU</i>	19
2.1. Tyrimo metodologija ir metodai	19
2.2. Tyrimo imtis.....	20
2.3. Kokybinio tyrimo rezultatai ir interpretacijos	21
2.4. Kiekybinio tyrimo duomenų analizė ir interpretacija.....	29
IŠVADOS	39
Literatūros sąrašas	41
PRIEDAI	45

Magistro darbo santrauka

Sensorinė integracija labai svarbi žmogaus gyvenimo kokybei, ypač šiais laikais, kai specialistai ir tėvai vis dažniau susiduria su vaikais, turinčiais autizmo spektro sutrikimą, kuriems būdingi sensoriniai ypatumai. Dėl šios priežasties, labai svarbu, kad teikiant logopedo pagalbą vaikams, būtų atsižvelgiama į šias skirtybes ir parenkami tinkami pagalbos būdai.

Objektas - vaikų, kurie turi autizmo spektro sutrikimą ir gauna logopedo pagalbą, sensorinės informacijos apdorojimo ypatumai ir kalbos ugdymo sąsajos.

Tikslas - siekiama atskleisti sensorinės informacijos apdorojimo ypatumų ir kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos raidos ir ugdymo sąsajas, teikiant pagalbą vaikams turintiems autizmo spektro sutrikimą.

Tyrimas buvo atliktas taikant *kokybinio* ir *kiekybinio* tyrimo metodų derinį. Kokybiniam tyrimui atlikti pasirinkta atvejo analizė. Buvo atliekama antrinių duomenų analizė, naudojantis vaiko įvertinimo PPT dokumentais bei anketine apklausa apklausiant 7 vaikų tėvus ir logopedes, dėmesį sutelkiant į vaiko galias, sunkumus, sensorinius ypatumus. Atliekant kiekybinį tyrimą buvo taikytas *anketinės apklausos metodas*. Anketinės apklausos instrumentas parengtas, remiantis „*Sensory Processing Disorder Checklist: Signs and Symptoms of Dysfunction*“. Anketos patalpintos virtualioje erdvėje tėvams ir logopedėms, kurios dirba logopedinės pagalbos centre „X“ su ankstyvojo amžiaus vaikais, turinčiais autizmo spektro sutrikimą. Anketos klausimynas pateiktas nuoseklia tvarka pagal tokias svarbiausias struktūrines klausimyno dalis: 1. Demografiniai duomenys. 2. Kaip vaikai, turintys autizmo spektro bruožų, apdoroja jutiminę informaciją. 3. Vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos gebėjimai ir ugdymas.

Išsiaiškinta, kad sensorinės informacijos tinkamas apdorojimas sudaro sąlygas integruoti įvairius aplinkos stimulus ir prisideda prie kokybiškesnio asmens funkcionavimo. Esant sensorinės integracijos sunkumams, vaikai dažnai vengia tam tikrų dirgiklių, veiklų, aplinkų arba priešingai, siekia neįprastų sensorinių potyrių. Atliktas atvejo analizės tyrimas parodė, kad vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimą, tėvai ir logopedai dažnai pastebi panašius šių vaikų sensorinius ypatumus, kurie dažniausiai pasireiškia lytėjimo, vestibulinės sistemos bei skonio savitumu, perdėtu arba sumažėjusiu jautrumu. Sensoriniai ypatumai neatsispindi pedagoginių psichologinių tarnybų dokumentuose, kuriuose pateikta vaiko vertinimo išvada ir rekomendacijos Tyrimo rezultatai rodo, kad, vaikai turintys autizmo spektro sutrikimą, dažniausiai susiduria su propriocepinės, sistemos veiklos sutrikimais, taip pat su vestibulinės, lytėjimo, kvapo sistemų sutrikimais. Panašius vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimą, sensorinius ypatumus nurodo ir tėvai, ir vaikams pagalbą teikiantys logopedai. Tyrimas parodė, kad logopedai, teikdami pagalbą vaikams, turintiems autizmo spektro sutrikimą, derina kalbos ir sensorinės integracijos ugdymą tarpusavyje. Atsižvelgdami į vaiko poreikius logopedai pratybų metu.

Esminiai žodžiai: sensorinė integracija; kalbos ugdymas; autizmo spektro sutrikimas.

Summary

Sensory integration is critical to a person's quality of life, especially recently when professionals and parents are often confronted with children with autism spectrum disorders, which are characterized by sensory specialties. During speech therapist's assistance it is significant that therapist would take into account sensory peculiarities for every autistic child and then appropriate assistance methods would be selected.

The object of this thesis is the peculiarities of sensory information processing and language development interfaces for children who have autism spectrum disorders and receive speech therapist assistance.

The aim of this thesis is to reveal sensory links between information processing features and the development and education of language, speech and communication by providing assistance to children with autism spectrum disorders.

The study was conducted using a combination of qualitative and quantitative research methods. A case study was chosen for the qualitative study. There was an analysis of secondary data, PPT documents for the assessment of autistic children and a questionnaire survey of 7 children's parents and speech therapists, focusing on the child's capabilities, difficulties, sensory peculiarities. The method of questionnaire survey was used in the quantitative research. The questionnaire was developed on the basis of the "Checklist of Sensory Process Disorders: Signs and Symptoms of Dysfunction". Parents of children with autistic spectrum disorder and speech therapists were asked to fill the questionnaire which is compiled of the following key structural parts: 1. Demographics. 2. How children with autism spectrum features process sensory information. 3. Child's language, speaking and communication skills and development.

It has been found that the proper processing of sensory information consists of various environmental stimuli and contributes to high-quality personal functioning. In sensory integration difficulties, children often avoid certain stimuli, activities, environments, or vice versa, that result in unusual sensory experiences. In the conducted study it was observed that parents and speech therapists emphasize similar sensory tendencies for tactile, vestibular, and taste sensations. Furthermore it was observed that sensory peculiarities are not reflected in the documents of pedagogical psychological services, which present the conclusion and recommendations of the child's assessment. Research shows that speech therapists combine language and sensorial integration techniques interdependently, depending on the needs of the child during the exercise.

Keywords: sensory integration; language development; autism spectrum disorder.

IVADAS

Temos aktualumas ir problema. Ankstyvoji vaikystė yra labai svarbus ir intensyvus raidos etapas. Šiame periode vyksta intensyvūs neurologiniai, psichologiniai, socialiniai pokyčiai, vaikas mokosi bendrauti su bendraamžiais, tėvais, artimais žmonėmis ir kitais suaugusiais. Vaikas išmoka specifinių elgesio būdų, įgyja būtinų įgūdžių (Pilkauskaitė-Valickienė, 2013).

Pagal Dodge (2008), labai svarbu, kad ankstyvasis vaiko ugdymas prasidėtų nuo pat gimimo, nes tai padeda tinkamai ugdyti vaiką, skatina jo raidą ir sukelia teigiamas emocijas šeimoje. Žmogus nuo pat gimimo pradeda pažinti pasaulį ir save. Ankstyvasis pažinimas grindžiamas sensorine patirtimi. Šis vaikystės laikotarpis yra labai svarbus sensorinių sistemų raidai ir brandai, nes jų dėka vaikas gali pažinti aplinką ir tinkamai tyrinėti, įgyti sensorinės patirties. Kiekvieno žmogaus smegenys yra atsakingos už įvairias žmogaus funkcijas, jos siunčia nervinius signalus į raumenis, kurie reaguoja įsitempdami arba atsipalaiduodami. Tarp smegenų (centrinės nervų sistemos) ir kitų organų nuolat vyksta impulsų ir informacijos mainai. Pavyzdžiui, smegenys ir jutimo organai - akys, ausys, nosis, liežuvis ir oda - dirba kartu ir taip užtikrina žmogaus funkcionavimą, pažinimą, saugumą, judesių, kalbos ir kitų sistemų raidą. Jutimo organai nuolat siunčia sensorinę informaciją smegenims, kurios šią informaciją priima, apdoroja ir siunčia atitinkamus signalus į periferinius organus bei sistemas (Taylor, 2011).

Sensorinės informacijos apdorojimo procesas centrinėje nervų sistemoje, vadinamas sensorine integracija. Centrinė nervų sistema sensorinę informaciją gauna iš tokių sistemų: taktilinės, regos, klausos, skonio, kvapo, vestibulinės ir propriocepinių sistemų. Centrinės ir periferinės nervų sistemos suderintos veiklos pagrindu randasi tinkamos motorinės, elgesio, emocinės reakcijos, kurios leidžia pažinti aplinką, gerai joje jaustis, įgyti motorinių įgūdžių; suderinta CNS ir periferinės nervų sistemos veikla sudaro ne tik sensorinės integracijos pagrindą, bet ir turi įtakos socialinių sąveikų bei kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos raidai. Jutiminės informacijos apdorojimo sutrikimą gali lemti tiek jutimo organų problemos, kylančios dėl jutiminių analizatorių disfunkcijos, tiek ir dėl centrinės nervų sistemos gebėjimo priimti iš periferijos siunčiamą jutiminę informaciją. Sensorinės integracijos sutrikimai gali pasireikšti įvairių raidos sutrikimų, sindromų atveju. Vienas iš tokių sutrikimų yra autizmo spektro sutrikimas (ASS). Todėl pagalbos vaikui specialistams, tokiems kaip logopedams, specialiesiems pedagogams, svarbu suprasti sensorinės integracijos ir kitų raidos sričių, pavyzdžiui, kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos raidos sąsajas ir numatyti tinkamus pagalbos būdus vaikui (Burns, Dunn ir kt., 2012).

Vaikams, turintiems autizmo spektro sutrikimą, sunku bendrauti su kitais žmonėmis, jie susiduria su sunkumais ir kasdienėje veikloje. ASS nustatyti naudojamas vadovas DSM-5¹, kuriame teigiama, kad elgesio, veiklos ar pomėgių modelius gali lemti hiper ar hipo reaktyvumas į jutimus ar neįprastos jutiminės charakteristikos (pvz., abejingumas skausmui/temperatūrai, neigiamas atsakas į specifinius garsus, tekstūrą, per stiprus daiktų kvapas, noras viską liesti, vizualus žavėjimasis žiburiais ar judančiais daiktais). Įrodyta, kad vaikai turintys autizmo spektro sutrikimą, sensorinę informaciją gali apdoroti kitaip nei aplinkiniai žmonės.

Tyrimo probleminiai klausimai: *Kokie sensorinės informacijos apdorojimo ypatumai būdingi vaikams, turintiems autizmo spektro sutrikimą? Kokios yra sensorinės integracijos ir kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos ugdymo sąsajos? Kaip, teikiant logopedo pagalbą vaikams, turintiems autizmo spektro sutrikimą yra ugdomi ir sensorinės integracijos gebėjimai?*

Tyrimo objektas – vaikų, kurie turi autizmo spektro sutrikimą ir gauna logopedo pagalbą, sensorinės informacijos apdorojimo ypatumai ir kalbos ugdymo sąsajos.

Tyrimo tikslas – atskleisti sensorinės informacijos apdorojimo ypatumų ir kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos raidos ir ugdymo sąsajas, teikiant pagalbą vaikams turintiems autizmo spektro sutrikimą.

Uždaviniai:

1. Atskleisti teorinius sensorinės informacijos apdorojimo bei kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos raidos bei ugdymo aspektus.
2. Identifikuoti vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimą, kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos gebėjimus ir sunkumus, taikant atvejo analizę.
3. Atskleisti vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimą, sensorinės informacijos apdorojimo ypatumus, kuriuos pastebi tėvai ir logopedai.
4. Atskleisti, kaip logopedai, teikdami pagalbą vaikams, turintiems autizmo spektro sutrikimą, derina kalbos ir sensorinės integracijos ugdymą.

Tyrimo metodika ir organizavimas.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros ir kitų mokslinės informacijos šaltinių analizė; dokumentų - antrinių duomenų analizė; atvejo analizė; anketinė apklausa.

Tyrimo imtis. Anketinėje apklausoje dalyvavo 34 šeimų nariai (8 tėčiai ir 26 mamos) bei 18 logopedų. Atvejo analizei duomenis pateikė „X“ logopedinės pagalbos centre dirbantys logopedai (N=7) bei septynių vaikų, lankančių logopedinės pagalbos centrą, šeimų nariai.

---

¹ ASD and Sensory Processing Disorder (2019). (Žiūrėta: 2020-10-25). Prieiga per internetą: <https://www.griffinot.com/asd-and-sensory-processing-disorder/>

Empirinis tyrimas buvo atliktas 2020 m. spalio - lapkričio mėnesiais „X“ logopedinės pagalbos centre, gavus leidimą iš įstaigos direktorės ir iš anksto susitarus su kiekvienu tyrimo dalyviu.

Darbo struktūra. Ši magistrantūros darbą sudaro tokios dalys: santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, įvadas, 2 skyriai (teorinis ir empirinis), tyrimo duomenys iliustruojamos 22 lentelėse, išvados, literatūros sąrašas (47), priedai. Darbo apimtis – 44 puslapiai (be priedų). Prieduose pateikiamas klausimynas.

1 skyrius. SENSORINĖS INTEGRACIJOS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Sensorinės integracijos samprata

Žmogaus sensoriniai organai (receptoriai) surenka jutiminę informaciją iš visų kūno sistemų. Pagal *Doidge (2017)*, kiekvienas jutimas turi receptorinę ląstelę, kuri skirta atpažinti energijos formas. Kai jos stimuliuojamos, receptorinės ląstelės nervu perduoda elektrinį impulsą į tą smegenų dalį, kurioje šis jutimas apdorojamas. Dėl šios priežasties, labai svarbu, kad jos tinkamai funkcionuotų. Šie impulsai perduodami į smegenis kaip sensorinė informacija. Smegenys gavę sensorinę informaciją, ją apdoroja, integruoja. Sensorinė integracija yra sensorinių dirgiklių organizavimo procesas. Apdorota ir gerai organizuota integruota sensorinė informacija turi įtakos pažinimui, judesiams, jų planavimui ir koordinavimui, mokymuisi, emocijoms, mintims, apskritai žmogaus funkcionavimui (Fisher, Murray ir kt., 1991). Sensorinė integracija apibūdinama kaip gebėjimas priimti, susisteminti ir klasifikuoti informaciją apie savo kūną ir supantį pasaulį (Klark ir kt., 2015). Už šį sudėtingą procesą yra atsakinga centrinė nervų sistema (CNS). CNS gauna informaciją per jutiminius organus: regą, klausą, skonį, uoslę, lytėjimą, pusiausvyros jutimą (vestibulinių), raumenų jutimą (propriocepciją). Jutiminę / sensorinę integraciją vykdo kamieninės smegenų dalys. Sutrikusi sensorinė integracinė funkcija gali rodyti smegenų kamieno brandos problemas.

Viena iš žinomiausių sensorinės integracijos tyrėjų buvo užimtumo terapeutė A. Jean Ayres², kuri pristatė sensorinės integracijos (SI) sąvoką ir ją apibrėžė kaip neurologinį procesą, organizuojantį kūno jutimus, patiriamus veikiant aplinkos stimulams. Tai leidžia žmogui efektyviai funkcionuoti aplinkoje. Pasak Ayres (2005), sensorinė integracija vyksta smegenų žievėje. Šiam procesui reikalinga pusiausvyra tarp centrinės ir periferinės nervų sistemos, taip pat tarp sužadavimo ir slopinamųjų neurologinių sistemų. Nesant sutrikimų, sensorinė integracija vyksta natūraliai; ji leidžia išmokti ir iš naujo kas kartą nebesimokant atlikti sudėtingą pažintinę veiklą (pvz. planuoti, dalyvauti įvairiose veiklose, kalbėti). Ayres ir kiti mokslininkai atkreipė dėmesį į sensorinės integracijos problemas, kurios susijusios su įvairiais sutrikimais, įskaitant fizinę negalią / cerebrinį paralyžių, mokymosi sutrikimus, kitus raidos sutrikimus, pvz., autizmo spektro sutrikimą (Foxy, Mulick Routledge, 2015).

Kai smegenys negali tinkamai apdoroti sensorinės informacijos, tai labai paveikia vaiko funkcionavimą. Yra vaikų, kurie patiria sunkumų (blogai jaučiasi, sudirgsta ir pan.) būdami aplinkoje, kurioje yra daug įvairių dirgiklių. Jeigu tai vyksta nuolat, tai gali būti vadinama

---

² Ayres, J. (2005). *Sensory Integration and the Child (25th Anniv)*. Los Angeles, CA, Western Psychological Services.

sensorinės integracijos sutrikimu arba disfunkcija. Esant sensorinės integracijos sunkumams, vaikai dažnai vengia tam tikrų dirgiklių, veiklų, aplinkų arba priešingai, patys siekia neįprastų sensorinių potyrių (Anderson, Emmon, 2004).

Sensorinės integracijos sutrikimas dažnai pastebimas vaikams, turintiems kalbos problemų, autizmo spektro sutrikimą ar įvairiapusį raidos sutrikimą, taip pat, klausos ir regos problemų, mokymosi sutrikimų, cerebrinį paralyžių, neišnešiotiems vaikams, taip pat kai kada gabiems vaikams. Sensorinės integracijos sutrikimų gali kilti ir dėl anatominių bei organinių pokyčių (Koleva, Efe, Atasoy, ir kt. cit. Eide, 2003 (2015)).

Norint suprasti, kas yra jutimo apdorojimo sutrikimas, pirmiausia svarbu gerai išmanyti jutimų (skonio, uoslės, regos, klausos, lytėjimo, taip pat vestibulinių, propriocepinių bei vidinių sistemų) apdorojimo procesą. Žmogaus kasdieniam funkcionavimui svarbi kiekviena jutiminė (sensorinė) sistema bei iš šių sistemų gaunama CNS apdorota informacija (Hyche, Maetrz, 2014).

Sensorinės integracijos disfunkcija pasireiškia tada, kai gauta informacija netinkamai apdorojama. Pvz., vestibulinė sistema CNS suteikia jutiminę informaciją apie kūno judėjimą erdvėje; vestibulinio aparato pažeidimo požymiai yra bloga laikysena ir dispraksija (sunkumai planuojant ar atliekant tikslų judesį). Esant lytėjimo sistemos sutrikimui gali pasireikšti nepakankamas arba per didelis jautrumas taktiliniams dirgikliams; tai turės reikšmės ir šių dirgiklių apdorojimo kokybei CNS (Foxy, Mulick Routledge, 2015).

Apibendrinant galima teigti, kad sensorinė integracija yra neurologinis jutiminių duomenų organizavimo procesas centrinėje nervų sistemoje. Sensorinės informacijos apdorojimas svarbus žmogaus raidai ir funkcionavimui.

1.2. Pojūčių reikšmė žmogaus funkcionavimui

Įvairūs žmogaus jutimai ir jų sistemos jau nuo ankstyvojo amžiaus leidžia pažinti supančią aplinką. Jutimų sistemas sudaro: jutimo receptoriai; terpės, kurios stimulus nukreipia į receptorius; jutimo nervai, CNS struktūros, reaguojančios į jutimo dirgiklius; klausos, regėjimo ir uoslės receptorių ląstelės yra specialiuose jutimo organuose kartu su terpėmis, kurios fiziškai stimuliuoja receptorius (Moller, 2006). Žmogui būdingi aštuoni pojūčiai. Tai lietimasis, regėjimas, garsas, kvapas ir skonis, taip pat judėjimo, kūno padėties ir vidaus organų jutimai (Kranowitz, 2016).

Vestibulinė sistema. Pagal Hyche, Maetrz (2014), vestibulinė sistema leidžia žmogui atsistoti, išlaikyti pusiausvyrą ir judėti erdvėje. Pagal Isbell (2010), vestibulinė informacija signalizuoja smegenims, kad kūnas juda net kai žmogus važiuoja kalneliais tamsoje, kai regėjimas negali suteikti informacijos. Vestibulinės sistemos funkcijos sutrikimai jau ankstyvajame

laikotarpyje gali pasireikšti pusiausvyros, judesių koordinacijos problemomis, nerangumu, vaikas dažnai krenta, pasitaiko kitų sunkumų (Elbasan, Kayıhan, Duzgun, 2012).

Taktilinė sistema. Leidžia pažinti ir skirti švelnų ir gilų prisilietimą. Lengvas prisilietimas prie odos paviršiaus suteikia švelnumo pojūtį. Lengvo prisilietimo pavyzdys yra plunksna, liečianti ranką. Gilus prisilietimas jaučiamas giliose odos sluoksniuose (pvz., spaudimas, apkabinimas ir pan.). Lietimas ir prisilietimo priėmimas yra įgimtas žmogaus poreikis (Hyche, Maetrz, 2014). Lytėjimas pagal Kranowitz (2016), suteikia žmogaus nervų sistemai informacijos apie liečiamus paviršius, palietimo pobūdį. Lytėjimo signalai gaunami iš viso kūno receptorių. Jie leidžia išskirti tai, ką liečiame, kas, kaip, kokia kūno vieta yra liečiama. Ši sistema taip pat atsakinga už šilumos ir šalčio, skausmo jautimus. Tinkamai veikianti lytėjimo sistema suteikia saugumą, padeda pažinti ir suvokti aplinką trimatėje erdvėje, kūno padėtį erdvėje, palyginti save su aplinkoje esančiais žmonėmis ir objektais. Yack, Sutton, Aquilla (2002) teigia, kad lytėjimo receptoriai yra visame kūne ir teikia informaciją apie prisilietimo pobūdį, slėgį, vibraciją, temperatūrą ir skausmą.

Propriocepcinė sistema. Šios sistemos receptoriai yra raumenyse ir sąnariuose. Ši sistema mums nurodo, kur yra mūsų kūno dalys ir kokią veiklą jos atlieka. Propriocepcinės sistemos veikla padeda žmogui judėti ir manipuliuoti objektais, kas kartą sąmoningai nekontroliuojant kūno dalių judesių, pavyzdžiui, kai kišenėje ieškome kokio daikto, siekiame ant stalo paimti pieštuką, o ne rašiklį ir pan. (Hyche, Maetrz, 2014). Pagal Isbell (2010), kūno padėties jautimas (propriocepcinis pojūtis) suteikia smegenims informacijos apie kūno dalis ir jų vietą erdvėje. Pz., propriocepcinė sistema padeda mums nustatyti, kur yra kojos, leidžiančios mums lipti laiptais aukštin, nežiūrint žemyn į kojas.

Vidaus organų jutimų sistema, atsakinga už vidaus organų veiklos reguliavimą ir turi įtakos tokiems svarbiems procesams, kaip kvėpavimas, alkio jausmas, širdies ritmas, virškinimas ir kt. .

Klausos sistema. Pagal Howells (2011), aplinkoje sklaidžiami garsai yra vibracija ore. Kai kurie garsai yra malonūs, – kiti yra nemalonūs ar net skaudūs. Vieni garsai įspėja mus apie pavojų, o kiti signalizuoja apie linksmą veiklą. Kranowitz (2016), teigia, kad klausa suteikia informacijos apie tai, ką girdime aplinkoje. Klausos aštrumas leidžia išgirsti, po to išgirsti garsai apdorjami ir suvokiami. Klausos sistema leidžia atpažinti skirtingus, skirtingo aukščio, intensyvumo ir pan. garsus, žmonių balsus ir kitus garsus.

Regos sistema. Atsakinga už vaizdinės informacijos atitinkamoms smegenų sritims. Akys naudoja optinę sistemą vaizdui fokusuoti į tinklainės regos receptorių. Tinklainę sudaro sudėtingas receptorių ir susijusių neuronų tinklas, kuris iš regos dirgiklio išskiria informaciją, susijusią su jo intensyvumu, spalva, dydžiu ir pan. Tada ši informacija per regos nervą perduodama į regėjimo smegenų sritis (Sturkie, 2012).

Uoslės sistema. Pagal Ricciardiello, Cuofano, Castagna, Oliva, ir kt. (2017), uoslės jausmas yra nepaprastai svarbus žmogaus funkcionavimui, gyvenimo kokybei, sveikatai. Uoslė padeda atpažinti pavojus, pvz., sugedusį maistą, nuodingus dūmus arba atvirkščiai, malonius kvapus, kurie žadina apetitą (pvz. maistą), sukelia malonius jausmus. Nosyje yra receptoriai, kurie reaguoja į aplinkoje esančias chemines medžiagas ir paverčia tą informaciją elektros impulsais. Šie impulsai patenka uoslės nervu į tą smegenų dalį, kuri yra atsakinga už šios informacijos apdorojimą. Ši smegenų sritis veikia kartu su limbine sistema (smegenų emociniu ir atminties centru). Tai leidžia tinkamai apdoroti gautą informaciją, ją „iššifruoti“ ir jai suteikti prasmę. Dekoduota informacija apie chemines medžiagas yra tarsi patikrinama su turima sensorine patirtimi; tai leidžia ne tik suvokti kvapą, bet ir suteikti jam emocinę prasmę pvz.: blynų kvapas gali priminti vaikystės sekmadienio rytus. Uoslė yra viena iš nedaugelio žmogaus sistemų, kurios ląstelės atsinaujina nuo gimimo iki mirties.

Delaney (2008) teigia, kad **skonio receptoriai** leidžia atpažinti penkis pagrindinius skonius: sūrų, rūgštų, kartų, saldų ir aštrų.

Per įvairias sensorines sistemas gaunamų jutimų apdorojimas vyksta centrinėje nervų sistemoje automatiškai. Pavyzdžiui, skaitant smegenys turi integruoti daugybę jutimų. Skaitant tuo pat metu apdorojama ir kita sensorinė informacija; tai leidžia pamatyti aplinkinio kambario foninį vaizdą, išgirsti oro kondicionieriaus, televizoriaus, esančio kitame kambaryje, garsus, užuosti degančią žvakę ir kt.. Smegenys nuolatos reaguoja į jutiminę informaciją, gaunamą iš aplinkos ir ją organizuoja, kad kūnas galėtų sklandžiai veikti. Sensorinės informacijos apdorojimo procesas prasideda nuo pat gimimo ir tobulėja bręstant centrinei nervų sistemai, vyksta visą gyvenimą.

Kiekviena iš apibūdintų sensorinių sistemų yra labai svarbi vaiko raidai, tobulėjimui, kokybiškam gyvenimui, todėl reikia lavinti šiuos pojūčius nuo pat mažens. Labai svarbu, kad centrinė nervų sistema tinkamai apdorotų iš šių sensorinių sistemų gaunamą informaciją. Tinkamai apdorota sensorinė informacija leidžia vaikui pažinti jį supančią aplinką, padeda išvengti pavojų.

1.3. Sensorinės integracijos sutrikimai ir jų požymiai

Sensorinių procesų sutrikimas (SPS) yra neurologinė būklė, paveikianti žmogus funkcionavimą. SPS atveju įprasta sensorinė informacija (prisilietimas, kvapai, garsai, judesys ir kt.) suvokiama savitai, „neteisingai“. Vaikams, pasižymintiems SPS, sunku atskirti tam tikras sensorines savybes, jie gali per daug jautriai reaguoti į tam tikrus aplinkos dirgiklius arba atvirkščiai, gali siekti intensyvesnio stimuliavimo (Benson, Haith, 2009).

Dėl sensorinės integracijos sutrikimų gali kilti kalbos, kalbėjimo, komunikacijos sunkumų, taip pat dėmesio, girdimųjų, regimųjų ir lytėjimo stimulų, motorikos įgūdžių, koordinacijos, pusiausvyros, kūno padėties suvokimo, kinestezinių, raumenų tonuso problemų, veiklos

planavimo sutrikimų bei socialinių įgūdžių, savisaugos, savireguliacijos ir kitų sunkumų (Kranowitz, 2005).

Mokslinėje literatūroje dažniausiai pateikiami sunkumai, susiję su apdorojimu regimosios, girdimosios, lytėjimo sensorinės informacijos. Vaikams sunku atpažinti ir atskirti panašias formas, raides, skaičius, raštą, sunku atlikti vaizdinę–erdvinę analizę. Vaizdinės erdvinės analizės problemos pastebimos bandant išspręsti paprastus galvosūkius, atkartojant paprastus piešinius ir tai galiausiai gali turėti įtakos gebėjimui tinkamai išsiugdyti rašymo įgūdžius. Girdimosios informacijos apdorojimo sunkumai trukdo atskirti panašius garsus, tokius kaip *b* ir *d* ir kitus panašiai skambančius garsus, taip pat ir žodžius (Rapp, Atchison, 2015). Vaikui būna sunku atpažinti garsų, ypač priebalsių, esančių žodžių gale, skirtumus, pakartoti garsą, nustatyti garso šaltinį triukšmingoje aplinkoje ir pan.³

Komunikuojant su bendraamžiais ar suaugusiais, vaikams sunku atpažinti žmonių veido išraiškas, suprasti paprastus gestus ir pan..

Pagal Ahlerton, Crickmore (2012), daugybė asmenų patiria sensorinio pobūdžio sunkumų. Gali būti padidėjęs vienos ar kelių jutimo sričių jautrumas, bet sumažėjęs jautrumas kitų. Kai kuriems pasireiškia besikeičiantis sensorinis jautrumas. Dauguma žmonių jautrūs kreidos brūžinimo garsui, neoninio apšvietimo mirgėjimui, vilnonių drabužių prisilietimui, tam tikrų kvėpalų kvapui ar kasdieniam gatvės ar parduotuvės triukšmui. Jautrumas gali pasireikšti staigių ar garsių garsų nesuvokimu, neįprastu reagavimu. Mes integruojame informaciją, kad gautume adekvatų atsaką į savo aplinką - savireguliacija yra nervų sistemos sugebėjimas pasiekti, palaikyti ir pakeisti susijaudinimo laipsnį, padidinant ar sumažinant reagavimą į mūsų aplinką.

Klausos disfunkcija pasireiškia įvairiomis neadekvačiomis reakcijomis į tam tikrus garsus. Kai kuriais atvejais vaikai į visus garsus reaguoja per stipriai. Šie vaikai girdi pašalinius garsus. pvz., draugo drožiamą pieštuką, kojų trepsėjimą, kėdžių stumdymą ir t.t.. Dėl šios priežasties jiems sunku susikaupti, jie nuolat blaškosi, sukinėjasi. Stiprus garsas (pvz. skambutis) tokiam vaikui gali sukelti fizinį ausų skausmą. Esant klausos hipofunkcijai, į visus garsus reaguojama per vangiai, todėl vaikas blogai jausis ramioje aplinkoje, stengsis pats sukelti garsą (daužys pieštuku per stalą, tabaluos kojomis ir kt.) (Mikulėnaitė, Ulevičiūtė, 2004).

Vaikams, turintiems sensorinių problemų, gali būti ir valgymo sunkumų. Šie vaikai dažniausiai renkasi neįvairų, vienodo skonio ir konsistencijos maistą, sunkiai priima naują maistą,

---

³ GUIDE TO SPD (Sensory Processing Disorder). Irish Neonatal Health Alliance. (Žiūrėta: 2020-03-09). Prieiga per internetą: <http://www.inha.ie/sensory-processing-disorder/>

turintį neįprastą specifinę išvaizdą, skonį, struktūrą, temperatūrą ar kvapą (Boggs, Ferguson, 2016).

Jutiminis apdorojimas yra apibrėžiamas, kaip gebėjimas subalansuoti jutiminės informacijos srautą, perduodamą į centrinę nervų sistemą. Sensorinės integracijos teorijoje pažymima, kad netinkamas jutiminės informacijos apdorojimas trukdo vaikui suprasti jutiminę informaciją ir tinkamai reaguoti (Boggs, Ferguson, 2016). Vaikai, kuriems trūksta galimybių integruoti ir apdoroti jutiminę informaciją, negali nuosekliai diferencijuoti pirminių ir antrinių juslinės informacijos šaltinių. Dėl to atsiranda per didelis stimuliavimas, nerimas ir baimė. Jutiminis per didelis stimuliavimas sukelia simpatinėje nervų sistemoje priešinimąsi, o tai sukelia per dideles reakcijas į jutimą iš vienos ar daugiau sistemų (t. y., lytėjimo, vestibulinės, klausos, propriocepinės, virškinimo, uoslės ir regos). Pvz., vaikui valgant, tinkamas sensorinės informacijos apdorojimas leidžia priimti maistą, nesukelia neigiamos reakcijos į tekstūrą, skonį ir temperatūrą. Maži vaikai, kuriems yra per daug stimuliuojami klausos, regos, skonio ir uoslės jutimai, valgymą jie įsivaizduoja kaip nemalonią ir varginančią veiklą. Valgymo metu vaikas patiria daugybę jutiminių dirgiklių, tokių kaip maisto kvapas, virtuvės garsai, kiti namų aplinkos dirgikliai. Toks sensorinių problemų turinčių vaikų perkrovimas prisideda prie tokių reakcijų kaip agresija, bandymai pabėgti ar atsisakymas valgyti. Kita aplinka (pvz. restoranas ar gausus šeimos susibūrimas) vaikams taip pat gali sukelti nerimą (Boggs, Ferguson, 2016).

Delaney (cit. Here, 2008) teigia, kad bendrieji jutimo proceso sutrikimo požymiai, kurie gali sukelti jutimo apdorojimo sutrikimą, yra šie:

- Pernelyg didelis jautrumas lytėjimui, judesiui, garsams, vaizdams;
- Nepakankamas reagavimas į prisilietimus, judesius, vaizdus ar garsus;
- Išsiblaškyimas;
- Socialinės ir/arba emocinės problemos;
- Nepaprastai didelis arba neįprastai žemas aktyvumo lygis;
- Fizinis neaktyvumas ar akivaizdus neatsargumas;
- Impulsyvumas, savęs kontrolės stoka;
- Sunkumai keičiantis situacijai į kitą;
- Negebėjimas atsipalaiduoti ar nusiraminti;
- Silpni fiziniai ar motoriniai įgūdžiai;
- Kalbos, kalbėjimo ar motorinių įgūdžių vėlavimas;
- Mokymosi sunkumai.

Pagal Zimmer, Desch, (2012), jutimo integracijos disfunkcija atsiranda tada, kai jutimo neuronai nesignalizuoja ar neveikia efektyviai. Tai lemia vystymosi, mokymosi ir (arba) emocinio reguliavimo trūkumus. Sensorinės informacijos apdorojimo sunkumai dar vadinami sensorinės

integracijos disfunkcija. Sąvoka *sensorinė integracija* dažniausiai skirta paaiškinti, kaip nervų sistema apdoroja jutiminę informaciją, tuo tarpu jutimo apdorojimo sutrikimas apibūdina būklę, atspindinčią sunkumus, susijusius su šios informacijos registravimu ir tvarkymu. *Jutimo apdorojimo sutrikimas* yra bendras terminas, apimantis tris kategorijas: jutimo moduliacijos sutrikimą; jutimo diskriminacijos sutrikimą; sensorinį-motorinį sutrikimą.

Jutimo moduliacijos sutrikimas - nervų sistemos reakcija į kasdienes dirgiklius yra per didelė arba per maža. Moduliacijos sutrikimą apibūdina šie potipiai: jutimasis per didelio reagavimo sutrikimas; jutimasis nepakankamas reagavimo sutrikimas ir jutimo potraukis.

Jutimo diskriminacijos sutrikimas pasireiškia negebėjimu atskirti vienos rūšies informacijos nuo kitos. Šį sutrikimą turintiems asmenims sunku atskirti ir suskirstyti įvairius fizinės aplinkos požymius. Vaikas gali neskirti karšto nuo šalto, taip pat, negali palyginti ir pajusti skirtumo kai kelia tuščią ir pilną stiklinę vandens.

Jutimo motoriniai sutrikimai atsiranda tada, kai vaiko nervų sistema neintegruoja judesių ir kūno informacijos, todėl gali sutrikti vaiko motoriniai įgūdžiai. Sensoriniai motoriniai sutrikimai turi du potipius: laikysenos sutrikimas ir dispraksija.

Pagal Ayres, Robbins (2005), kai kurie vaikai turi paveldimą arba įgimtą polinkį į tam tikrus mokymosi ir raidos sunkumus. Tam neigiamos reikšmės turi aplinkos užterštumas, virusai, cheminės medžiagos. CNS taip pat gali būti pažeidžiama kūdikiui gimus. Socialiai nepalankioje aplinkoje augantys vaikai dėl per didelio arba nepakankamo stimuliavimo taip pat gali turėti sensorinių-motorinių sutrikimų.

Su sensorine integracija yra susijęs ir raumenų tonusas bei koordinacija. Signalai iš vestibulinės ir propriocepinės sistemos, pasiekiantys CNS, turi įtakos raumenų tonusui, kuris palaiko kūną vertikaloje padėtyje, sudaro galimybę išmokti ir atlikti įvairius judesius, taip pat ir judesius, svarbius kalbėjimo funkcijai. Vestibulinės, propriocepinės, lytėjimo sistemos disfunkcijos gali lemti vaiko motorinės koordinacijos sunkumus. Toks vaikas dažnai praranda pusiausvyrą, gali lengvai suklypti (Ayres, Robbins, 2005). Pasak Burns, Dunn ir kt. (2012), kūdikių jutimo problemos tampa ikimokyklinio amžiaus vaikų elgesio problemomis, kurios dažnai neigiamai paveikia vaiko santykius su bendraamžiais ir suaugusiais, turi įtakos vaiko mokymuisi, socialinei raidai.

1.4. Sensorinės informacijos apdorojimo ypatumai autizmo spektro sutrikimo atveju

Autizmo spektro sutrikimai (ASS) – tai kompleksiniai raidos sutrikimai, kuriems būdingi bendravimo ir socialinių santykių su kitais asmenimis sunkumai. Jie pasireiškia kokybiniais

socialinio bendravimo, komunikacijos bei elgesio ypatumais ir yra vieni sudėtingiausių vaiko raidos sutrikimų (Vėlavičienė, Adomaitienė, Bulanovaitė, 2019).

Žmonėms, turintiems ASS, kartu su kitais ypatingumais, būdingas ir sensorinių stimulų apdorojimo specifiškumas. Šie vaikai gali neįprastai reaguoti į daugeliui įprastus stimulus aplinkoje – šviesą, kvapus, garsus, prisilietimą ir pan. Kai kuriais atvejais, vaikai reaguoja per daug arba per mažai jautriai į minėtus stimulus (Watling; Hauer, 2015). Visi minėti bruožai turi įtakos vaikų pažinimo procesams. Kai kurie vaikai, pasižymintys ASS, turi gerus erdvinio suvokimo įgūdžius, geba gerai ar net puikiai atlikti neverbalines užduotis (Navickienė, Piščalkienė, Mikulėnaitė, ir kt., 2019). Vis dėlto, dėl sensorinio pobūdžio sutrikimų vaikams su ASS sunku susikoncentruoti. Esant daug stimulų, jie sudirgsta, pasikeičia jų elgesys (pvz., jie užsidengia akis delnais, vengia akių kontakto, tampa nedėmesingais, neskiria žmogaus veido išraiškų, gestų; dažnai dengiasi ausis delnais nuo per didelio triukšmo arba nekreipia dėmesio į aplinkos garsus, sunkiai suvokia verbalines (žodines) instrukcijas, nesiklauso ar kalbasi su savimi monotonišku balsu). Šiems vaikams gali patikti nemalonūs kvapai, pvz., šlapimo; jie gali uostinėti žmones, maistą, įvairius daiktus, valgyti tik tam tikros temperatūros, skonio, atitinkamai patiektą maistą. Dažnai žiaukčioja valgydami; mėgsta ragauti nevalgomus daiktus, mėgsta aštrų arba labai karštą maistą (Mikulėnaitė, Ulevičiūtė, 2004).

Vaikams, turintiems ASS ir jutimo integracijos sutrikimų, dažnai pasireiškia echolalinė kalba. Jie pakartoja tai, kas sakoma. Nors tai yra tipiškas kalbos vystymosi etapas, kurį vaikai išgyvena mokydami kalbėti, echolalinė kalba dažnai išlieka autizmo spektro sutrikimą turinčiam vaikui. Echolalinis elgesys svyruoja nuo garsų kartojimo iki žodžių, frazių ar iš anksto girdėtų scenarijų. Kai kuriems asmenims echolalinė kalba išlieka pagrindine komunikacijos priemone (Kashman, Mora, 2005).

Vaikams, turintiems ASS, dažnai sunku adekvačiai reaguoti į sensorinius dirgiklius, jie gali naudoti savęs stimuliaciją, tarsi norėdami kompensuoti ribotus jutimus arba išvengti perdėto stimuliavimo. Netipinės jutiminės reakcijos rodo sensorinės integracijos sunkumus (Pfeiffer, Koenig, Kinnealey, Sheppard, Henderson, 2011). Paskelbti tyrimai, naudojant standartizuotą jutimo vertinimo skalę asmenims, turintiems ASS, patvirtina sensorinės integracijos sutrikimo dažnį (Allyn, Flora, 2012).

1.5. Sensorinės integracijos terapija

Pagal Delaney (2008), sensorinės integracijos procesą gali pagerinti tinkama sensorinės integracijos terapija. Sensorinės integracijos terapijos pagrindu laikomas neuroplastiškumas arba nervų sistemos gebėjimas prisitaikyti ir pasikeisti, reaguojant į sensorinės aplinkos sąlygas

(Griffer, 1999). Ši terapija taip pat grindžiama kiekvieno vaiko, kuris turi sensorinės informacijos sunkumų, ypatumų įvertinimu bei tinkamos sensorinės aplinkos kūrimu ir taikymu. Atsižvelgiama į specifinius vaiko pomėgius ir interesus, reagavimo būdus ir pan., kuriamos žaidybinės situacijos, skatinančios vaiką dalyvauti, tyrinėti ir pažinti aplinką. Pvz., įrengiami terapiniai kambariai su lytėjimui pritaikyta siena, trimačiais skirtingo dydžio, formos, spalvos, paviršiaus objektais. Taip pat gali būti naudojami projektoriai, skleidžiantys ryškias spalvas, figūras ir pan., kamuoliukų baseinai, specialiai įrengti sensorinio stimuliavimo arba sensorinės integracijos kambariai („Snoezelen“), su modernia įranga, technologijomis, pritaikyta garso sistema, kvapų terapija ir pan. (Gaines, Bourne ir kt., 2016).

Sensorinės integracijos terapija gali padėti sumažinti sensorinės informacijos apdorojimo problemas. Šią terapiją pagal įvertintą poreikį taiko įvairūs specialistai: psichologai, užimtumo terapeutai, ergoterapeutai, logopedai. Tyrimai rodo, kad vaikams, turintiems kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimų, kurie derinasi su sensorinės informacijos apdorojimo sunkumais, taip pat vaikams, turintiems autizmo spektro sutrikimų, ši terapija labai naudinga. autizmo spektro sutrikimas (Abrahamsen, 2002).

1.6. Sensorinės integracijos ir kalbos ugdymo sąsajos

Vaikas nuo gimimo gyvena aplinkoje, kurioje yra įvairių sensorinių stimulų. Vaikui augant, šiuos stimulus bręstanti vaiko CNS vis geriau integruoja. Tačiau yra atvejų, kai sensorinės informacijos apdorojimas sutrinka. Tuo atveju vaikui lėčiau ir kiek kitaip formuojasi pažinimo procesai, taip pat ir kalbos, kalbėjimo, komunikacijos raida. Kalba ir komunikacija yra viena iš sudėtingiausių žmogaus smegenų funkcijų, apimanti daugybę sąveikų tarp asmenybės, pažinimo procesų, vaizduotės, kalbos, emocijų ir jutimų bei motorinių sistemų, reikalingų artikuliacijai ir supratimui (Love, Webb, 2013).

Kai dėl įvairių priežasčių sutrinka ankstyvoji vaiko kalba, teikiama logopedo pagalba. Logopedo pagalba turėtų būti pradėta teikti ankstyvajame laikotarpyje, kai pastebimas kalbos vėlavimas, užsiėmimai turėtų būti pritaikyti individualiems vaiko kalbėjimo ir kalbos poreikiams tenkinti. Atsižvelgiant į vaiko poreikius, didžiausias dėmesys skiriamas kalbos supratimui, ekspresyviajai kalbai, artikuliacijai, kalbos pragmatikai (socialinei kalbai). Sunkumai, susiję su ekspresyviają kalba, kalbos supratimu ir kt. yra dažni vaikams, kuriems pasireiškia autizmo spektro sutrikimas (Ming, Pletcher, 2014). Pagal Ayres, Robbins (2005), kalbėjimas ir kalba priklauso nuo daugelio sensorinės integracijos procesų. Tačiau subtilesnius sensorinio pobūdžio sunkumus tėvams neretai atpažinti sunkiau, todėl svarbi logopedo ar kito specialisto pagalba.

Kūdikis sužino apie pasaulį skanaudamas, liesdamas, užuosdamas, girdėdamas, matydamas. Kai smegenys nesugeba tinkamai apdoroti šių pojūčių, vaikui sunku pažinti pasaulį. Kalbos ir kalbėjimo raidos sunkumai gali atsirasti kartu su sensorinės integracijos sutrikimais. Todėl logopedas, teikdamas pagalbą vaikams, turintiems kalbos, kalbėjimo, komunikacijos sutrikimų, turi įvertinti ir vaiko jautrumą įvairiems stimulams ir reikalui esant, glaudžiai bendradarbiaudamas su kitais specialistais bei vaiko tėvais, teikti atitinkamą pagalbą (Hamaguchi, 2010).

Bendravimas tai gebėjimas keistis informacija ir idėjomis socialinėje aplinkoje. Kūdikiai pradeda mokytis bendrauti nuo gimimo. Jie mokosi bendrauti girdėdami, matydami, liesdami ir judėdami. Kūdikiai geba „informuoti“ apie savo jutimus, pvz., verkia, kai yra šlapi ar alkani. Jutimų ir jų komunikavimo esmė yra sudėtingas pojūčių derinys. Nuo pat pirmos gyvenimo dienos tikslus išorinių ir vidinių jutimo receptorių pateiktos informacijos suvokimas ir integravimas suteikia vaikui galimybę įprasminti savo aplinką. Integruota jutiminė sistema tampa priemone neverbalinėms išraiškoms, tokioms kaip gestai, šypsenos, ir turi įtakos kalbos raidai. Vaikams, kuriems sunku integruoti ir interpretuoti juos supantį pasaulį, sunku išmokti bendrauti. Panašiais sunkumais pasižymi vaikai, turintys ASS (Kashman, Mora, 2005).

2 skyrius. SENSORINĖS INTEGRACIJOS IR KALBOS UGDYMO SĄSAJOS, TEIKIANT LOGOPEDO PAGALBĄ AUTIZMO SPEKTRO SUTRIKIMO ATVEJU

2.1. Tyrimo metodologija ir metodai

Tyrimo metodologija. Tyrimas grindžiamas sensorinės integracijos teorija (Ayes, 1979)⁴. Tai dinaminė ekologinė teorija, kuri akcentuoja sensorinės informacijos apdorojimo svarbą žmogaus raidai ir funkcionavimui⁵. Tyrimas buvo atliktas taikant *kokybinio* ir *kiekybinio* tyrimo metodų derinį. Kokybiniam tyrimui atlikti pasirinkta atvejo analizė, remiantis antrine duomenų analizė bei tėvų ir logopedų pateiktais duomenimis, koncentruojantis į pagrindinius tyrimo klausimus (Kardelis, 2007). Šis metodas panaudotas siekiant atskleisti vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimą, kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos gebėjimus ir sunkumus. Atliekant kiekybinį tyrimą buvo taikytas *anketinės apklausos metodas*. Anketinės apklausos instrumentas parengtas, remiantis „*Sensory Processing Disorder Checklist: Signs and Symptoms of Dysfunction*“⁶. Anketine apklausa buvo siekta sužinoti, kaip ankstyvojo amžiaus vaikai, pasižymintys autizmo spektro sutrikimu, apdoroja sensorinę informaciją ir kokius sensorinės integracijos sunkumus pastebi tėvai ir logopedai; taip pat, kaip logopedai, atsižvelgdami į vaikų sensorinės informacijos apdorojimo ypatumus, teikia pagalbą šiems vaikams, ugdydami jų kalbos ir komunikacijos gebėjimus.

Tyrimo procesas buvo suskirstytas nuosekliais etapais:

1. *Parengiamajame etape* analizuotos mokslinės publikacijos, siekiant atskleisti sensorinės informacijos apdorojimo ypatumus bei kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos raidos bei ugdymo aspektus.
2. *Tyrimo instrumento sudarymo etape* rengiami klausimai apie sensorinės integracijos ypatumus, remiantis klausimynu „*Sensory Processing Disorder Checklist: Signs and Symptoms of Dysfunction*“. Anketos patalpintos virtualioje erdvėje tėvams ir logopedams, dirbantiems logopedinės pagalbos centre „X“ su ankstyvojo amžiaus vaikais, turinčiais autizmo spektro sutrikimą. Anketos klausimynas pateiktas nuoseklia tvarka pagal tokias svarbiausias struktūrines klausimyno dalis (1 priedas): 1. Demografiniai duomenys. 2. Kaip vaikai, turintys autizmo spektro bruožų, apdoroja jutiminę informaciją. 3. Vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos gebėjimai ir ugdymas.

⁴ Ayres, A.J. (1979). *SI and Learning Disorders*. Los Angeles, Calif., Western Psychological Services.

⁵ Smith Roley, S. & Jacobs, E. S. (2009). Sensory Integration. In Crepeau, E. B., Cohn, E. & Boyt Schell, B. (Eds.), *Willard & Spackman's Occupational Therapy* (11th ed.). (pp. 792-817). Baltimore, MD: Lippincott Williams & Wilkins.

⁶ [Sensory Processing Disorder Checklist \(sensory-processing-disorder.com\)](http://sensory-processing-disorder.com)

3. *Tyrimo duomenų rinkimo etape* buvo renkami duomenys, susiję su tyrimo objektu, tikslu ir uždaviniais: apklausti tėvai ir logopedai, dirbantys su autizmo spektro sutrikimą turinčiais vaikais; renkami duomenys atvejų analizei atlikti (atliekama antrinių duomenų analizė, naudojantis vaiko įvertinimo PPT dokumentais bei ta pačia anketine apklausa apklausiant 7 vaikų tėvus ir logopedes, dėmesį sutelkiant į vaiko galias, sunkumus, sensorinius ypatumus).

4. *Tyrimo duomenų analizės etape* atlikta kokybinio ir kiekybinio tyrimo metu gautų duomenų analizė.

5. *Galutiniam etape* formuluojamos išvados.

Tyrimo etikos principai. Tyrimas grindžiamas tyrimo dalyviu laisvu apsisprendimu dalyvauti apklausoje. Visiems dalyviams buvo pranešta, kad jų atsakymai liks konfidencialūs ir naudojami tik magistro darbo tyrimo tikslui ir uždaviniams įgyvendinti. Tyrimo dalyviai buvo informuoti, kad dėl asmeninių priežasčių, jų prašymu, atliekant apklausą jie gali persigalvoti ir nebedalyvauti tyrimo procese. Tyrimas buvo atliktas taikant geranoriškumo ir nusiteikimo nekenkti kitam asmeniui principu, siekiant tarpusavio pagarbos ir asmens privatumo (Žydzžiūnaitė, Sabaliauskas, 2017).

Siekiant išlaikyti *teisingumo ir konfidencialumo* principus, klausimų, atskleidžiančių respondento asmenybę nebuvo. Rengiant baigiamąjį magistro darbą ir atliekant duomenų analizę, tyrime dalyvavusiems asmenims suteikti kodai; tai užtikrino tyrimo dalyvių anonimiškumą.

2.2. Tyrimo imtis

Pasirengimo tyrimui etape buvo nuspręsta, kad tyrime dalyvaus tėvai, kurie augina ankstyvojo ikimokyklinio amžiaus vaikus, turinčius autizmo spektro sutrikimą ir gauna logopedo pagalbą, bei logopedai. Tyrimo imtį sudaro 73 tyrimo dalyviai: logopedai (N= 25) ir tėvai (N=48).

Atvejo analize siekta identifikuoti vaikų (N=7), turinčių autizmo spektro sutrikimą, sensorinės integracijos ypatumus bei kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos gebėjimus ir sunkumus, kurie nurodomi pedagoginių psichologinių tarnybų pateiktose išvadose apie vaiko įvertinimą bei tėvų ir logopedų pastebėjimai. Atvejo analizėje dalyvavusiųjų demografiniai duomenys pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė

Demografiniai duomenys

Mama (kodavimas)	Tėtis (kodavimas)	Logopedas (kodavimas)	Logopedo amžius metais	Logopedo darbo stažas metais
(A1)	(A2)	(A3)	31	5
(B1)	(B2)	(B3)	38	11
(C1)	(C2)	(C3)	36	9
(D1)	(D2)	(D3)	32	5

(E1)	(E2)	(E3)	30	6
(Ė1)	(Ė2)	(Ė3)	30	3
(F1)	(F2)	(F3)	29	3

Iš viso atvejo analizėje dalyvavo 7 logopedai, kurių amžius ir darbo stažas labai skiriasi (nuo 29 metų iki 38 metų, o darbo stažas nuo 3 metų iki 11 metų) ir 7 mamos bei 7 tėčiai (žr. 1 lentelė).

Anketine apklausa siekta sužinoti, ar ir kokius vaiko sensorinius ypatumus pastebi tėvai ir logopedai, bei kaip logopedai atsižvelgia į vaiko sensorinės informacijos apdorojimo ypatumus, ugdant vaikų kalbą. Anketinėje apklausoje iš viso dalyvavo 52 respondentai: 34 šeimų atstovai (8 tėčiai ir 26 mamos) bei 18 logopedų. Išsamesnė informacija apie anketinėje apklausoje dalyvavusiuosius pateikta šio darbo 2.4 dalyje.

Toliau pateikiami kokybinio tyrimo rezultatai (2.3) ir kiekybinio tyrimo rezultatai bei jų interpretacijos (2.4).

2.3. Kokybinio tyrimo rezultatai ir interpretacijos

Šioje dalyje pateikiamos 7 vaikų atvejo analizės, kurios grindžiamos pedagoginių psichologinių tarnybų (PPT) pateiktų vaiko vertinimo išvadų analize bei tėvų ir logopedų, teikiančių pagalbą šių tėvų vaikams, pastebėjimais apie to paties vaiko sensorinius ypatumus.

1 ATVEJIS

Penkerių metų berniuko atvejo analizė grindžiama PPT vertinimo protokolo išvada, trumpa konteksto informacija bei informacija, gauta per pokalbį su berniuko tėvais ir logopede. Taip pat, pateikiama logopedės pagalbos kryptys su šiuo berniuku.

2 lentelė

1 atvejo pristatymas

Konteksto informacija	PPT išvados analizės	Logopedės pastebėjimai	Tėvų pastebėjimai
Berniukas lanko ikimokyklinio ugdymo įstaigą nuo 3 metų. Berniukas į darželį eina nenoriai, iš pradžių verkia, pyksta, bet truputį pabuvęs darželyje nusiramina ir užsiima savo mėgstama veikla, dėlioja dėliones, rūšiuoja ar rikiuoja daiktus (figūrėles, gyvūnus), dažniausiai žaidžia vienas, kiti vaikai prie berniuko prieina retai. Dažniausiai su juo užsiima auklėtoja,	Gauta išvada apie specialiųjų ugdymosi poreikių grupę: negalia dėl įvairiapusio raidos sutrikimo (vaikystės autizmas). PPT atlikto tyrimo protokole išskiriamos vaiko stiprybės ir gebėjimai bei sunkumai. Akcentuojami tokie berniuko gebėjimai: <ul style="list-style-type: none"> sieja kai kuriuos artimos aplinkos objektus su pavadinimais (tikslingai parodo, pasako retai); pagrindinius poreikius dažniausiai išreiškia 	Berniukui būdingi lytėjimo, skonio bei propriocepinės sistemų ypatumai. Lytėjimo ypatumai: mėgsta liesi daiktus, juos ragauti; ieško sensorinių stimulų, patinka vibruojantys dantų šepetėliai. Skonio ypatumai: labai	Pokalbis su berniuko tėvais (A1, A2) vyko logopedinės pagalbos centre „X“, lapkričio 3d.. Tėvų teigimu, tai yra pirmas vaikas jų šeimoje. Logopedo pagalba vaikui teikiama nuo 3 metų. Tėvai pastebi, kad berniukas labiausiai mėgsta dėlioti dėliones ir rūšiuoti daiktus. Abu tėvai pastebi vaiko sensorinio pobūdžio ypatumus, tokius kaip:

<p>stengiasi įsitraukti į berniuko veiklą, kartu žaidžia, dėlioja dėlionės. Logopedo pagalba vaikui teikiama ugdymo įstaigoje dvejus metus. Berniukui taip pat teikiama privati logopedo pagalba vienerius metus.</p> <p>Pedagoginėje psichologinėje tarnyboje vertinimui lankėsi prieš dvejus metus, kai vaikui buvo 3 metai.</p>	<p>parodomas, ko nori ar pasiimdamas;</p> <ul style="list-style-type: none"> rūšiuoja spalvas ir objektus pagal kriterijus; geba surasti du tokius pat paveikslėlius (gyvūnus, spalvas, formas); bendrauja „savos“ kalbos žodžiais, junginiais; geba įvardinti gyvūnų garsažodžius, pakartoti kai kuriuos suaugusio išstartus trumpus žodžius. <p>Nurodomi tokie sunkumai:</p> <ul style="list-style-type: none"> artikuliacinio aparato sunkumai, judesiai netikslūs, apsunkinti; kalbos raida vėluoja, raiška minimali; būdingos echolalijos; dėmesys nepastovus; kontaktas epizodinis; patinkančią veiklą keičia sunkiai, nerimauja. 	<p>mėgsta stipraus skonio produktus, per daug aštrius, saldžius ir kt.</p> <p>Propriocepcinės sistemos ypatumai: atėjęs į kabinetą dažniausiai trenkia duris labai stipriai, norėdamas žaisti su žaislais, juos spaudžia, negali įvertinti savo jėgos.</p>	<ul style="list-style-type: none"> vaiko siekimas viską liesti, kišti į burną, ragauti. mėgsta vibruojančius dantų šepetėlius ir netgi keliones pas odontologą; kramto plaukus, marškinius ar pirštus mėgsta „stipraus“ skonio maistą - labai aštrius, saldžius, rūgščius, sūrius produktus; dažnai per stipriai trenkia duris, keistai (su per didele ar per maža jėga) ima žaislus, puoduką gerdamas ir pan.
Tyrimo metu išryškėję aspektai			
<ol style="list-style-type: none"> Sensorinių procesų ar jų apdorojimo charakteristikos PPT vertinimo išvadoje neapertos; Logopedė ir tėvai pastebi panašius vaiko sensorinius ypatumus (lytėjimo, skonio bei propriocepcinės sistemos); Logopedės teikiamos pagalbos kryptys: taikoma alternatyvioji komunikacija (PECS); įvairios sensorinės priemonės (šviesos ar smėlio stalas, pasunkintos liemenės ir pan.); veiklos struktūravimas. Apie ikimokyklinio ugdymo įstaigos logopedo ir privačiai pagalbą teikiančio logopedo bendradarbiavimą teikiant pagalbą vaikui duomenų nėra. 			

2 ATVEJIS

Trejų metų berniuko atvejo analizė grindžiama PPT vertinimo dokumentų - protokolo analizės išvada, trumpa konteksto informacija bei informacija, berniuko tėvų ir logopedės pastebėjimais. Taip pat pateikiamos logopedės pagalbos kryptys su šiuo berniuku.

3 lentelė

2 atvejo pristatymas

Konteksto informacija	PPT išvados analizės	Logopedės pastebėjimai	Tėvų pastebėjimai
<p>Berniukas lanko ikimokyklinę įstaigą apie 6 mėnesius, tačiau dažniau būna namuose su mama, nes dažnai serga. Nenoriai eina į darželį, dažniausiai būna vienas, kiti vaikai jo nesupranta, nemoka su juo bendrauti. Vaikui dažnai būna pykčio priepuoliai, dėl iš jo paimtų daiktų, su kuriais jis tuo metu žaidė. Labiausiai jam patinka</p>	<p>PPT vertinimui lankėsi prieš metus, kai berniukui buvo 2 metai. Gauta išvada apie specialiųjų ugdymosi poreikių grupę: vaikystės autizmas. Prieštaraujančio nepaklusnumo sutrikimas.</p> <p>PPT atlikto tyrimo protokole išskiriamos vaiko stiprybės ir gebėjimai bei sunkumai.</p> <p>Akcentuojami tokie vaiko gebėjimai:</p> <ul style="list-style-type: none"> kalba garsažodžiais; reaguoja į perspėjimą „atsargiai“; 	<p>Privačios logopedės duomenimis, berniukui būdingi lytėjimo, skonio sistemos ypatumai.</p> <p>Nurodomi tokie ypatumai:</p> <p>Lytėjimo:</p> <ul style="list-style-type: none"> nemėgsta būti apkabinamas, glostomas, bučiuojamas; nemėgsta liesti 	<p>Pokalbis su berniuko tėvais (B1, B2) vyko logopedinės pagalbos centre „X“, lapkričio 4 d. Tėvų teigimu, tai yra pirmas vaikas jų šeimoje. Logopedo pagalba vaikui teikiama nuo 2 metų. Berniukas labiausiai mėgsta dėlioti dėliones ir rūšiuoti daiktus (ypač gyvūnų figūrėles), labai pyksta kai kitas žmogus nori prisijungti prie</p>

<p>dėlionės, kaladėlės, gyvūnai, daiktų figūrėlės, su šiais žaislais jis gali žaisti visą dieną. Su nepažįstamais žmonėmis nebijo pasilikti vienas naujoje aplinkoje, tarp suaugusių žmonių jaučiasi ramesnis, labiau atsipalaidavęs. Logopedo pagalba vaikui teikiama ugdymo įstaigoje tik kelis mėnesius, nes kai berniukas pradėjo lankyti darželį, tuo metu logopedės nebuvo. Todėl, berniukui nuolat teikiama privačios logopedės pagalba, 3 kartus per savaitę.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • mėgsta dėlioti dėlionės, kaladėles, jas rikiuoti, dėti į eilę. • mėgsta skaičius, noriai varto knygas; • pagrindinius poreikius dažniausiai išreiškia paimdamas už rankos ir nuvesdamas prie objekto; • geba pasistiebtį esant tikslui; <p>Nurodomi tokie sunkumai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nepalaiko akių kontakto; • vardu neatšaukia, kalbinamas nereaguoja; • labai išrankus maistui (mėgsta intensyvius skonius); • instrukcijų nevykdo; • nemėgsta įvairių faktūrų (pvz: smėlio, purvo, putų ir kt.); • žmogaus nepastebi, nenori prisiliesti; • pirštu nerodo; • labai supyksta, kai šalia esantis žmogus nori paimti žaislą ir padėti jį į kitą vietą; • į bendrą veiklą neįsitraukia; • objekto su pavadinimu nesieja. 	<p>įvairių medžiagų ir paviršių (antklodės, minkštus žaislus ir pan.). Nenoriai žaidžia su smėliu, purvu, vandeniu, klijais, blizgučiais, putomis ir pan..</p> <p>Skonio ypatumai: teikia pirmenybę intensyvaus skonio maisto produktams (per daug aštrus, saldus, rūgštus ar sūrus); valgydamas elgiasi taip, lyg maisto produktai būtų vienodo skonio; valgo tik šaltą maistą.</p>	<p>žaidimo ar paimti daiktus, juos perdėti į kitą vietą. Abu tėvai pastebi vaiko sensorinio pobūdžio ypatumus. Vaikas vengia būti apkabinamas, pabučiuojamas, nemėgsta liesti įvairių medžiagų ir paviršių, valgo tik šaltą maistą, kuris turi būti labai intensyvaus skonio. Nemėgsta vaikščioti basomis ant žolės ar smėlio. Jautriai reaguoja į sužeidimus, tokius kaip įpjovimai ir sumušimai. Tuojuo pajaučia, kad rankos ar veidas yra nešvarūs. Jautriai reaguoja į sužeidimus, tokius kaip įpjovimai ir sumušimai, nors sutrenkimai ir nestiprūs, vaikas iškart pradeda stipriai verkti.</p>
Tyrimo metu išryškėję aspektai			
<p>1. Sensorinių procesų ar jų apdorojimo charakteristikos PPT vertinimo išvadoje aptartos labai minimaliai, išskiriami tik keli sutrikusios sensorinės integracijos teiginiai. 2. Apie ikimokyklinio ugdymo įstaigos logopedo ir privačiai pagalbą teikiančio logopedo bendradarbiavimą, teikiant pagalbą vaikui, duomenų nėra.</p> <p>3. Logopedė ir tėvai pastebi tuos pačius vaiko sensorinius ypatumus: lytėjimo, skonio sistemų ir kt.</p> <p>4. Logopedės teikiamos pagalbos kryptys: siekiama akių kontakto su vaiku, plečiamas vaiko žodynas, skatinamas kalbos mėgdžiojimas, garsažodžių kartojimas. Mokomasi naudoti gestus „Imk“, „Duok“.</p>			

3 ATVEJIS

Penkerių metų berniuko atvejo analizė grindžiama PPT vertinimo dokumentų - protokolo analizės išvada, trumpa konteksto informacija bei informacija, berniuko tėvų ir logopedės pastebėjimais. Taip pat pateikiamos logopedės pagalbos kryptys su šiuo berniuku.

4 lentelė

3 atvejo pristatymas

Konteksto informacija	PPT išvados analizės	Logopedės pastebėjimai	Tėvų pastebėjimai
<p>Berniukas lanko darželį nuo 2 metų, į jį eina noriai, nes ten turi savo mėgstamus žaislus (medines sūpynes). Dažniausiai žaidžia vienas, nes pyksta, kai žaidimas žaidžiamas ne taip, kaip jis nori. Su kitais vaikais bendrauja minimaliai, tačiau gali su jais susikalbėti. Labiausiai vaikui patinka</p>	<p>PPT vertinimui lankėsi prieš metus, kai berniukui buvo 4 metai. Gauta išvada apie specialiųjų ugdymosi poreikių grupę: negalia dėl įvairiapusio raidos sutrikimo (vaikystės autizmas). PPT atlikto tyrimo protokole išskiriamos vaiko stiprybės ir gebėjimai bei sunkumai.</p> <p>Akcentuojami tokie vaiko gebėjimai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kalba dviejų, trijų žodžių junginiais; 	<p>Privačios logopedės duomenimis, berniukui būdingi: vestibulinės ir klausos sistemų ypatumai.</p> <p>Nurodomi tokie vestibulinės sistemos ypatumai: mėgsta važiuoti dviračiu,</p>	<p>Pokalbis su berniuko tėvais (C1, C2) vyko logopedinės pagalbos centre „X“, lapkričio 9d.. Tėvų teigimu, tai yra antras vaikas jų šeimoje. Logopedo pagalba vaikui teikiama nuo 3 metų. Tėvai pastebi, kad berniukas labiausiai mėgsta dėlioti dėlionės, rūšiuoti kaladėles, mašinas, daiktus,</p>

<p>lipdyti su modelinu, vartyti knygas, stebėti gyvūnus, dėlioti dėlionės, suptis su sūpynėmis, čiuožinėti nuo čiuožyklos. Su nepažįstamais žmonėmis jaučiasi saugiai, gali kartu žaisti žaidimus, kol žaidimas vyksta pagal vaiko sugalvotą scenarijų. Darželyje išėjus tėvams neverkia, užsiima savo norima veikla. Logopedinius individualius užsiėmimus darželyje lanko kartą per savaitę, juose noriai dalyvauja. Berniukas dvejus metus lanko privačią logopedę kartą per savaitę.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • bendrauja per žaidybines veiklas; • džiaugiasi sėkme; • geba rūšiuoti daiktus pagal 2 požymius; • supranta sąvokas „vienas“, „du“; • įvardina ir geba surasi transporto priemones, gyvūnus, spalvas, skaičius, kūno dalis. <p>poreikius reiškia verbaliai.</p> <p>Nurodomi tokie sunkumai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • labai supyksta, kai žaidžiama ne pagal jo taisykles. • kalbos suvokimo stoka, nesupranta klausimų; • skurdus žodynas; • vyrauja echolalija; • nederina linksnių, galūnių; • dėmesys nepastovus. 	<p>šokinėti ant vienos kojos (ypač jei užmerktos akys). Gerai jaučiasi kai yra apverstas aukštyn kojomis. Žaidimų aikštelėje mėgsta suptis, laiptoti kopėtelėmis, čiuožti ir pan..</p> <p>Klausos ypatumai: prašo žmonių tyliau kalbėti, dainuoti, nemėgsta triukšmo. Skirtingai reaguoja į įvairius aplinkoje sklindančius garsus. Reaguoja jautriai į garsus, kurių kiti paprastai nepastebi (šaldytuvų, ventiliatorių, šildytuvų ar laikrodžių tikslėjimą).</p>	<p>dažniausiai rikiuoja gyvūnus pagal spalvas. Mėgsta suptis, laiptoti kopėtelėmis, čiuožti ir pan.; gerai jaučiasi apverstas aukštyn kojomis. Patinka važiuoti dviračiu, šokinėti ant vienos kojos. Labai pyksta kai kitas žmogus prisijungia prie jo žaidimo ir žaidžia ne pagal vaiko taisykles, tampa agresyvus. Taip pat, tėvai pastebi sensorinio pobūdžio ypatumus, nes vaikas labai jautus garsams, netikėtiems telefono ar durų skambučiams. Vaikas jautriai reaguoja į garsus, stipriai reaguoja į plaukų džiovintuvą ar barzdos skutimosi mašinėlę. Dažnai prašo žmonių tyliau kalbėti, dainuoti. Geba atpažinti artimus žmones iš jų balso.</p>
Tyrimo metu išryškėję aspektai			
<ol style="list-style-type: none"> 1. Sensorinių procesų ar jų apdorojimo charakteristikos PPT vertinimo išvadoje aptartos nebuvo 2. Apie ikimokyklinio ugdymo įstaigos logopedo ir privačiai pagalbą teikiančio logopedo bendradarbiavimą, teikiant pagalbą vaikui, duomenų nėra. 3. Ir abu tėvai, ir logopedas pastebi, kad vaikui būdingi vestibulinės ir klausos sistemų ypatumai. 4. Logopedės teikiamos pagalbos kryptys: plečiamas aktyvusis ir pasyvusis vaiko žodynas, lavinama rišlioji kalba, taip pat, kuriama rami aplinką vaikui, atsižvelgiama į vaiko sensorinę būklę, jo pomėgius. 			

4 ATVEJIS

Ketverių metų berniuko atvejo analizė grindžiama PPT vertinimo dokumentų - protokolo analizės išvada, trumpa konteksto informacija bei informacija, berniuko tėvų ir logopedės pastebėjimais.

Taip pat pateikiamos logopedės pagalbos kryptys su šiuo berniuku.

5 lentelė

4 atvejo pristatymas

Konteksto informacija	PPT išvados analizės	Logopedės pastebėjimai	Tėvų pastebėjimai
<p>Berniukas lanko ikimokyklinę nuo 2 metų ir 2 mėnesių. Vaikas mėgsta žaisti vienas, prie vieno žaidimo gali praleisti net kelias valandas. Darželyje kai užsiima savo mėgstama veikla būna ramus, berniukas dėlioja</p>	<p>PPT vertinimui lankėsi prieš metus, kai berniukui buvo 3 metai. Gauta išvada apie specialiųjų ugdymosi poreikių grupę: negalia dėl įvairiapusio raidos sutrikimo (vaikystės autizmas). Prieštaraujančio nepaklusnumo sutrikimas.</p>	<p>Privačios logopedės duomenimis, berniukui būdingi vestibulinės, proprioceptinės, skonio sistemos ypatumai.</p> <p>Nurodomi tokie vestibulinės</p>	<p>Pokalbis su berniuko tėvais (D1, D2) vyko logopedinės pagalbos centre „X“, lapkričio 10d.. Tėvų teigimu, tai yra pirmas vaikas jų šeimoje. Logopedo pagalba vaikui teikiama nuo 3 metų. Abu tėvai pastebi vaiko sensorinio</p>

<p>spalvotas mašinėles iš vienos dėžutės į kitą, jas detaliai apžiūri. Taip pat, atsibodus veiklai mėgsta aktyvius žaidimus (šokinėjimas, sukinėjimasis, bėgiojimas), šiuos žaidimus kartu su vaiku dažnai žaidžia auklėtoja su kuria berniukas jaučiasi saugus. Logopedo pagalba vaikui teikiama ugdymo įstaigoje nuo 3 metų, kai buvo gauti dokumentai dėl specialiųjų ugdymosi poreikių. Visi šeimos nariai pastebėjo, kad vaikas vystosi ne taip, kaip kiti vaikai, todėl pas privatų logopedą kreipėsi anksčiau, jį lanko nuo 2 metų ir 6 mėnesių. Iš viso berniukui pagalba teikiama 3 kartus per savaitę.</p>	<p>PPT atlikto tyrimo protokole išskiriamos vaiko stiprybės ir gebėjimai bei sunkumai.</p> <p>Akcentuojami tokie vaiko gebėjimai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kartais sureaguoja į savo vardą; • kalboje vyrauja atsitiktiniai garsai, garsų junginiai; • savo norus reiškia gestais, mimika; • domisi garsiniais žaislais, atlieka funkcinius veiksmus; • žaisdamas vokalizuoja beprasmius kalbinius garsus; • klausia normaliai. <p>Nurodomi tokie sunkumai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • apsunkintas verbalinis instrukcijų priėmimas ir vykdymas; • artikuliacinio aparato judesiai netikslūs; • akių kontaktas trumpalaikis; • nereaguoja į akustinius dirgiklius, nes nesuvokia jų reikšmės; • nemėgdžioja suaugusiojo; • į kalbinius nurodymus neįsiklauso; • paviršutiniškai, epizodiškai domisi aplinka. 	<p>sistemos ypatumai: mėgsta suptis, laiptoti kopėtėlėmis, čiuožti, šokinėti ant vienos kojos, važiuoti dviračiu, atrodo, kad vaikas nebijo nukristi, užsigauti.</p> <p>Propriocepcinės sistemos ypatumai: su daiktais ar žaislais elgiasi neatsargiai, sunkiai įvertina daiktų svorį, negali nurodyti, kuris daiktas lengvesnis, o kuris sunkesnis; užsiimdamas kokia nors veikla išnaudoja labai daug jėgų, negali įvertinti savo jėgos, tranko duris, per stipriai spaudžia žaislus.</p> <p>Skonio ypatumai: teikia pirmenybę intensyvaus skonio maisto produktams (per daug aštrus, saldus, rūgštus ar sūrus); taip pat, per daug saldaus, rūgštaus, sūraus skonio produktams; dažniau valgo šaltą maistą; laižo, ragauja įvairius daiktus.</p>	<p>pobūdžio ypatumus, vaikas labai mėgsta suptis, čiuožti, važinėti su dviračiu, stipriai šokinėti užsimerkęs, stebint iš šono atrodo, kad vaikas nebijo užsigauti. Taip pat, kai žaidžia labai stipriai ima daiktus, juos kilnoja naudodamas daug jėgų, atrodo, kad juos sulaužys. Tėvai teigia, kad vaikas mėgsta valgyti dažniau šaltą maistą, kuris turi itin stiprių skonių, yra per daug aštrus, saldus, rūgštus, sūrus. Žaisdamas su žaislais dažnai juos ragauja, ieško įvairesnių skonių. Vaikui labai sunku pajusti ir įvertinti daiktus, ar jie lengvi ar sunkūs, todėl bet kokioje veikloje dažnai naudoja per daug energijos ir jėgų.</p>
Tyrimo metu išryškėję aspektai			
<ol style="list-style-type: none"> 1. Sensorinių procesų ar jų apdoravimo charakteristikos PPT vertinimo išvadoje aptartos labai minimaliai, išskiriami tik keli sutrikusios sensorinės integracijos teiginiai. 2. Apie ikimokyklinio ugdymo įstaigos logopedo ir privačiai pagalbą teikiančio logopedo bendradarbiavimą teikiant pagalbą vaikui duomenų nėra. 3. Tėvai ir logopedas pastebi, kad berniukui būdingi vestibulinės, propriocepcinės, skonio sistemos ypatumai. 4. Logopedė siekia akių kontakto su vaiku, plečia vaiko žodyną, taip pat, skatina kalbos mėgdžiojimą, garsažodžių kartojimą. Mokina naudoti gestus ir naudotis alternatyviąją komunikacija, kad vaikas gebėtų išreikšti pagrindinius savo poreikius. 			

5 ATVEJIS

Ketverių metų berniuko atvejo analizė grindžiama PPT vertinimo dokumentų - protokolo analizės išvada, trumpa konteksto informacija bei informacija, berniuko tėvų ir logopedės pastebėjimais. Taip pat pateikiamos logopedės pagalbos kryptys su šiuo berniuku.

6 lentelė

5 atvejo pristatymas

Konteksto informacija	PPT išvados analizės	Logopedės pastebėjimai	Tėvų pastebėjimai
<p>Berniukas lanko ikimokyklinio ugdymo įstaigą nuo 3 metų. Berniukas į darželį eina noriai, ten turi draugą, kuris taip pat turi autizmo spektro sutrikimą, todėl vaikai dažnai žaidžia vienas šalia kito, kartu dėlioja dėlionės. Berniukas labai mėgsta muzikinius žaidimus (gyvūnų garsus); dėlioti medines dėlionės su skaičiais, vaikas dažnai žaidžia su vandeniu ar smėliu. Dažniausiai su berniuku užsiima darželio savanorės, jos kartu žaidžia, plečia žodyną. Logopedo pagalba vaikui teikiama ugdymo įstaigoje vienus metus. Berniukui taip pat teikiama privati logopedinė pagalba vienerius metus, tėvai gailisi, kad pagalbos neieškojo anksčiau.</p>	<p>PPT vertinimui lankėsi prieš metus, kai vaikui buvo 3 metai. Gauta išvada apie specialiųjų ugdymosi poreikių grupę: negalia dėl įvairiapusio raidos sutrikimo (vaikystės autizmas). PPT atlikto tyrimo protokole išskiriamos vaiko stiprybės ir gebėjimai bei sunkumai.</p> <p>Akcentuojami tokie berniuko gebėjimai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kalboje vyrauja pavieniai garsažodžiai; • vartoja trumpus žodelius (mama, tete, nia, aha); • į savo vardą atsiliepia; • kartais pastebimas akių kontaktas; • norimus daiktus rodo ranka, arba vedasi kartu suaugusį asmenį; • rūšiuoja daiktus pagal spalvas ir formą; • vykdo elementarias žodines instrukcijas „padėk“, „paimk“, „mesk“, „ateik“. • sieja du vienodus paveikslėlius. <p>Nurodomi tokie sunkumai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • aktyvus ir pasyvus žodynas skurdus; • kalbos nemėgdžioja; • dažnas prieštaraujantis elgesys; • kalbos suvokimas nepakankamas; • nerodo kūno dalių; • dažnai prasmingai nevokalizuoja; • sudėtingesnių žodinių instrukcijų nesupranta, pakartoja eholališkai; • dėmesio koncentracija nepakankama. 	<p>Privačios logopedės duomenimis, berniukui būdingi lytėjimo ir klausos sistemos ypatumai.</p> <p>Nurodomi tokie lytėjimo ypatumai: vaikui labai svarbus stiprus apkabinimas, tuo metu jis nusiramina, berniukas mėgsta vibruojančius dantų šepetėlius, kramto plaukus, marškinius ar pirštus, nuolat viską liečia ir ragauja. Su smėliu, klijais, putomis galėtų žaisti ilgą laiką.</p> <p>Klausos sistemos ypatumai: labai nemėgsta netikėtų garsų, išsigąsta, kartais jie išsukia pykčio priepuolį; jaučiasi atsilaidavęs, kai aplinkoje visi kalba tyliai ar vienu metu. Jautriai reaguoja į dulkių siurblio, plaukų džiovintuvo, grąžto garsus.</p>	<p>Pokalbis su berniuko tėvais (E1, E2) vyko logopedinės pagalbos centre „X“, lapkričio 18d.. Tėvų teigimu, tai yra pirmas vaikas jų šeimoje. Logopedo pagalba vaikui teikiama nuo 3 metų. Tėvai pastebi vaiko sensorinio pobūdžio ypatumus, tokius kaip vaiko baimė garsams ir noras viską ragauti, lieti, čiupinėti, kramtyti. Berniukas labai bijo pašalinių garsų, ypač netikėtų, iš karto dengiasi ausis. Žaidžiant žaidimus vaikas visada paragauja kiekvieną duodamą žaislą, net ir tada, kai jis nevalgomas, medinis, guminis ar plastmasinis. Gerai jaučiasi kai jo burna liečiama su sensorinėmis priemonėmis (vibruojančiais pieštukais, kramtukais), mėgsta žaidimus su smėliu, modeliniu ir kitomis priemonėmis.</p>
Tyrimo metu išryškėję aspektai			
<ol style="list-style-type: none"> 1. Sensorinių procesų ar jų apdorojimo charakteristikos PPT vertinimo išvadoje neapertos. 2. Apie ikimokyklinio ugdymo įstaigos logopedo ir privačiai pagalbą teikiančio logopedo bendradarbiavimą teikiant pagalbą vaikui duomenų nėra. 3. Logopedas ir abu tėvai pastebi, kad vaikui būdingi sensoriniai ypatingumai šių sistemų: lytėjimo ir klausos sistemos. 4. Užsiėmimo metu taikoma alternatyvioji komunikacija (PECS). Naudojamos įvairios sensorines priemones (vibruojantys šepetėliai, kramtukai). Taikoma struktūruota veikla užsiėmimo metu. Plečiamas aktyvus ir pasyvus žodynas. 			

6 ATVEJIS

Penkerių metų mergaitės atvejo analizė grindžiama PPT vertinimo dokumentų - protokolo analizės išvada, trumpa konteksto informacija bei informacija, berniuko tėvų ir logopedės pastebėjimais. Taip pat pateikiamos logopedės pagalbos kryptys su šiuo berniuku.

7 lentelė

6 atvejo pristatymas

Konteksto informacija	PPT išvados analizės	Logopedės pastebėjimai	Tėvų pastebėjimai
<p>Mergaitė lanko ikimokyklinio ugdymo įstaigą nuo 3 metų, į darželį eina noriai, ten turi mėgstamų žaislų su kuriais nuolat žaidžia, dažnai mėgsta žaisti su tais pačiais žaislais, naujos priemonės ne visada sudomina. Labiausiai patinka žaisti namais, dėlioti baldus, figūrėles ar rengti mergaites įvairiais drabužiais. Su vaikais darželyje bendrauja, turi geriausią draugę, su kuria praleidžia didžiąją laiko dalį darželyje. Taip pat, turi mėgstamas auklėtojas, su kuriomis noriai bendrauja ir jaučiasi saugiai. Logopedo pagalba vaikui teikiama ugdymo įstaigoje nuo 4 metų. Prieš kelis mėnesius mergaitė pradėjo lankyti privačią logopedę.</p>	<p>PPT vertinimui lankėsi prieš metus, kai vaikui buvo 4 metai. Gauta išvada apie specialiųjų ugdymosi poreikių grupę: negalia dėl įvairiapusio raidos sutrikimo (vaikystės autizmas). PPT atlikto tyrimo protokole išskiriamos vaiko stiprybės ir gebėjimai bei sunkumai.</p> <p>Akcentuojami tokie mergaitės gebėjimai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vykdo ir supranta trumpas konkrečias instrukcijas; • pasyvus žodynas platesnis už aktyvųjį; • paveikslėliuose įvardina kasdienes ar artimos aplinkos daiktus; • pagal siužetinį paveikslėlį pasakoja su pagalba; • vyrauja vienažodžiai sakiniai; • moka ir vartoja rusų kalbos žodžius; <p>Nurodomi tokie sunkumai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • savimi nepasitiki, nedrąsi; • trumpalaikis dėmesys; • žodynas buitinis; • klysta vartodama vienaskaitą, daugiskaitą, linksnius. • vyrauja echolalija; • minimalus akių kontaktas; • kalbos suvokimas nepakankamas. 	<p>Privačios logopedės duomenimis, mergaitei būdingi lytėjimo ir vestibulinės sistemos ypatumai.</p> <p>Nurodomi tokie lytėjimo ypatumai: mergaitei labai svarbūs stiprūs apkabinimai, tada ji nusiramina. Labai mėgsta vibruojančius dantų šepetėlius ir logopedines sensorines priemones (kramtukus, vibruojančias logopedines priemones), kramto pirštus, marškinius, viską liečia ir nori paragauti; taip pat, labai mėgsta žaisti su smėliu, purvu, vandeniu, klijais, blizgučiais, putomis.</p> <p>Vestibulinės sistemos ypatumai: gerai jaučiasi kai yra apversta aukštyne kojomis; greitai ir intensyviai supasi, laipioja kopėtelėmis ar laiptais pirmyn ir atgal, patinka čiuožti nuo čiuožyklos, šokinėti sėdint ant kamuolio ar ant vienos kojos.</p>	<p>Pokalbis su berniuko tėvais (E1, E2) vyko logopedinės pagalbos centre „X“, lapkričio 18d.. Tėvų teigimu, tai yra pirmas vaikas jų šeimoje. Logopedo pagalba mergaitei teikiama nuo 4 metų. Abu tėvai pastebi vaiko sensorinio pobūdžio ypatumus, tokius kaip didžiulį aktyvumą, teigia, kad ji labai mėgsta judrius žaidimus, ypač tokius, kuriuose reikia čiuožinėti, šokinėti, bėgioti. Labai mėgsta žaisti su baldais ar figūrėlėmis, taip pat, su įvairių tekstūrų medžiagomis, smėliu, vandeniu, purvu, žaislais kurie turi limpančius paviršius, mėgsta bėgioti ant žolės basa. Taip pat, tėvai pastebi, kad mergaitė labai mėgsta ragauti visus žaislus, priemones, pyksta, jeigu uždraudžiama juos dėti į burną.</p>
Tyrimo metu išryškėję aspektai			
<ol style="list-style-type: none"> 1. Sensorinių procesų ar jų apdorojimo charakteristikos PPT vertinimo išvadoje neapertos. 2. Apie ikimokyklinio ugdymo įstaigos logopedo ir privačiai pagalbą teikiančio logopedo bendradarbiavimą teikiant pagalbą vaikui duomenų nėra. 3. Abu tėvai ir logopedas pastebi tuos pačius vaiko sensorinės sistemos ypatumus (lytėjimo ir vestibulinės sistemos). 4. Užsiėmimo metu taikoma alternatyvioji komunikacija (PECS). Taip pat, įvairios sensorines priemones (vibruojantys šepetėliai, kramtukai). Taikoma struktūruota veikla užsiėmimo metu. Plečiamas aktyvus ir pasyvus žodynas. Rišliosios kalbos įgūdžiai. 			

7 ATVEJIS

Penkerių metų berniuko atvejo analizė grindžiama PPT vertinimo dokumentų - protokolo analizės išvada, trumpa konteksto informacija bei informacija, berniuko tėvų ir logopedės pastebėjimais. Taip pat pateikiamos logopedės pagalbos kryptys su šiuo berniuku.

8 lentelė

7 atvejo pristatymas

Konteksto informacija	PPT išvados analizės	Logopedės pastebėjimai	Tėvų pastebėjimai
<p>Berniukas lanko ikimokyklinio ugdymo įstaigą nuo 2,5 metų. Berniukas į darželį eina noriai, ten turi mėgstamų žaislų, kurių nėra namuose, todėl su jais nuolat žaidžia. Jam labai patinka darželyje esantis žaidimas „tunelis“, pro kurį turi pralysti, taip pat, vaikas mėgsta aktyvius žaidimus, kuriuose daug judėjimo, šokinėjimo, sukimosi ratu ir kt. Taip pat patinka dėlioti medines dėliones su įvairiais garsiais (pvz. gyvūnų, mašinų garsažodžiais). Su vaikais žaidžia retai, dažniausiai laksto su kitais vaikais darželio kieme, šokinėja. Dažniausiai su juo užsiima auklėtojos padėjėja, kartu su vaiku landžioja pro tunelį ar dėlioja dėliones. Logopedo pagalba vaikui teikiama ugdymo įstaigoje vienus metus. Berniukui taip pat teikiama privati logopedinė pagalba vienerius metus.</p>	<p>PPT vertinimui lankėsi prieš metus, kai vaikui buvo 4 metai. Gauta išvada apie specialiųjų ugdymosi poreikių grupę: negalia dėl įvairiapusio raidos sutrikimo (vaikystės autizmas). PPT atlikto tyrimo protokole išskiriamos vaiko stiprybės ir gebėjimai bei sunkumai.</p> <p>Akcentuojami tokie berniuko gebėjimai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • trumpalaikis akių kontaktas; • kalba 2 žodžių junginiais. • gali įvardinti keletą paveikslėlių su gyvūnais; • parodo kūno dalis (ranka, koja); • kartoja žodžius; • domisi skaičiais, suskaičiuoja iki 10; • geba rūšiuoti pagal 2 požymius; • poreikius reiškia kalba; • supranta buitines instrukcijas. <p>Nurodomi tokie sunkumai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • aktyvus ir pasyvus žodynas skurdus; • būdinga echolalija ir specifinė sava kalba; • pateikiama medžiaga domisi trumpą laiką; • nesupranta sąvokų „vienas“ ir „du“; • trumpalaikė atmintis; • dažnas prieštaraujantis elgesys; • veiksmožodžių neskiria. • elgesys chaotiškas. 	<p>Privačios logopedės duomenimis, berniukui būdingi lytėjimo ir vestibulinės sistemos ypatumai.</p> <p>Nurodomi tokie lytėjimo ypatumai: mėgsta vibruojančius dantų šepetėlius ir netgi keliones pas odontologą, kramto plaukus, marškinius ar pirštus, nuolat viską liečia ir ragauja, žaidžia su smėliu, purvu, vandeniu, klijais, blizgučiais, putomis ir pan., labai gerai jaučiasi kai yra stipriai apkabinamas.</p> <p>Vestibulinės sistemos ypatumai: labai mėgsta greitai suptis, laiptuoti kopėtelėmis ar laiptais, dažnai čiuožti nuo čiuožyklos, šokinėti sėdint ant kamuolio ar ant vienos kojos, gerai jaučiasi kai yra apverstas aukštyn kojomis.</p>	<p>Pokalbis su berniuko tėvais (F1, F2) vyko logopedinės pagalbos centre „X“, lapkričio 16d.. Tėvų teigimu, tai yra pirmas vaikas jų šeimoje. Logopedo pagalba vaikui teikiama nuo 4 metų. Tėvai pastebi, kad berniukas labiausiai mėgsta aktyvius žaidimus, šokinėti, bėgioti. Geriausiai dėmesį sutelkia į žaidimus su smėliu ar vandeniu, taip pat, mėgsta dėlioti medines dėliones, ypač jei jos įtraukiamos į veiklą su smėliu ar vandeniu. Abu tėvai pastebi vaiko sensorinio pobūdžio ypatumus, tokius kaip vaiko nuolatinis ieškojimas ką nors paliesti, paragauti, nors tai ir nevalgomas daiktas. Vaikas vakarais ir rytais, kai reikia valytis dantis jaučiasi labai laimingas, nes žino, kad dantukus valysis su vibruojančiu dantų šepetėliu. Pastebi, kad vaikas kramto plaukus, marškinius ar pirštus.</p>
Tyrimo metu išryškėję aspektai			
<ol style="list-style-type: none"> 1. Sensorinių procesų ar jų apdorojimo charakteristikos PPT vertinimo išvadoje neapertos. 2. Apie ikimokyklinio ugdymo įstaigos logopedo ir privačiai pagalbą teikiančio logopedo bendradarbiavimą teikiant pagalbą vaikui duomenų nėra. 3. Logopedas ir tėvai pastebi, vaiko lytėjimo ir vestibulinės sistemos ypatingumus. 4. Užsiėmimo metu taikoma alternatyvioji komunikacija (PECS). Taip pat, įvairios sensorines priemones (vibruojantys šepetėliai, kramtukai). Taikoma struktūruota veikla užsiėmimo metu. Plečiamas aktyvus ir pasyvus žodynas. 			

Apibendrinant galima teigti, kad vaikams, turintiems autizmo spektro sutrikimą, būdingi įvairūs sensorinės integracijos ypatumai. Išanalizavus visus atvejus, pastebėta, kad vaikų skirtingą reagavimą į vairius sensorinius dirgiklius bei sensorinės informacijos apdorojimo savitumus pastebi ne tik tėvai, bet ir logopedai. Dažniausiai tėvų ir logopedų pastebimi vaikų lytėjimo, vestibulinės ir skonio sistemos ypatumai bei šių sensorinių signalų apdorojimo sunkumai. Išanalizavus visus atvejus pastebėta, kad pedagoginių psichologinių tarnybų pateiktose vaiko vertinimo išvadose informacijos apie sensorinės informacijos ypatumus nėra. Visais atvejais, logopedai, teikdami logopedinę pagalbą vaikams, turintiems autizmo spektro sutrikimą, taiko veiklas, kurios palengvina sensorinės informacijos priėmimą. Kadangi dauguma vaikų, kurių situacijos pateiktos atvejo analizėse, gauna logopedo pagalbą privačiai ir lanko ikimokyklinę ugdymo įstaigą, informacijos apie šių įstaigų specialistų bendradarbiavimą trūksta.

2.4. Kiekybinio tyrimo duomenų analizė ir interpretacija

Kiekybine anketine apklausa siekta atskleisti vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimą, sensorinės informacijos apdorojimo ypatumus, kuriuos pastebi tėvai ir logopedai.

Šioje tyrimo dalyje dalyvavo ir tėvai (N=34), ir logopedai (N=18). Demografinės, tyrime dalyvavusių tėvų, charakteristikos pateiktos 9 lentelėje.

9 lentelė

Tėvų demografiniai duomenys

Jūs esate (mama, tėtis)	Atsakė	Vaiko amžius	Atsakė	Kelintas vaikas šeimoje	Atsakė	Nuo kelių metų vaikas lanko ikimokyklinio ugdymo įstaigą	Atsakė	Nuo kada teikiama logopedo pagalba jūsų vaikui:	Atsakė
Tėtis:	8	2 metai	5	Pirmas	14	Nuo 1,5 metų	3	Nuo 2 metų	8
Mama:	26	3 metai	7	Antras	18	Nuo 2 metų	12	Nuo 3 metų	17
		4 metai	14	Trečias	2	Nuo 3 metų	14	Nuo 4 metų	2
		5 metai	8			Dar nelanko	5	Dar neteikiama	5

Pagal gautus duomenis galima teigti, kad, pildydamos klausimyną, mamos buvo aktyvesnės, nei tėčiai. Daugiausiai tėvai nurodė, kad augina vaiką ketverių metų, o mažiausiai dviejų metų. Didžiajai daliai apklaustųjų tai yra jau antras vaikas šeimoje. Didžioji dalis tėvų teigia, kad vaikas ikimokyklinio ugdymo įstaigą lanko nuo trejų metų, o mažiausiai nuo 1,5 metų. Daugiausiai vaikų logopedo pagalba teikiama nuo 3 metų, net penkiems vaikams pagalba vis dar neteikiama.

Taip pat buvo svarbu sužinoti, kokius vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimą, poreikius ir interesus nurodo respondentai (žr. 10 lentelė).

10 lentelė

Vaiko interesai ir poreikiai tėvų pastebėjimais

Vaiko interesai ir poreikiai:	Atsakymų sk.
Ramybė, tylą, arkliai, akmenys	1
Aktyvi veikla (žaidimai, supynės, šokinėjimas, lipimas, karstymasis, sukimasis, vaikščiojimas ant žolės)	9
Klausytis ramios muzikos, lipdyti, dėlioti dėlionės	4
Skaiciai, raidės, knygos, dėlionės, figūrėlės, daiktų rūšiavimas	6
Emociniai poreikiai	2

Pagal gautus duomenis galima pastebėti, kad vaikai turintys autizmo spektro sutrikimą, mėgsta aktyvias veiklas, tokias kaip: suptis sūpynėmis, šokinėti, lipti, suktis ir kt.. Taip pat, daugelis mėgsta dėlioti figūrėles ar dėlionės, rūšiuoti daiktus, raides, skaičius.

Demografinės tyrimo dalyvavusių logopedų charakteristikos pateiktos 11 lentelėje.

11 lentelė

Logopedų demografiniai duomenys

Jūs esate logopedas:	Atsakė	Jūsų amžius Metais	Atsakymų sk.	Su kokio amžiaus vaikais dirbate	Atsakė	Logopedo darbo patirtis (metais)	Atsakymų sk.
Logopedas	18	26-35	8	Ankstyvojo amžiaus	2	1,5 - 5	6
				Ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus	10	6 – 10	6
		36-45	6	Ankstyvojo, ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus	6	11- 20	4
		46-55	4			21 – 25	2

Didžioji logopedų dalis yra 26-35 metų, mažiau 36-45 metų, mažiausiai apklausoje dalyvavo 46-55 metų amžiaus logopedų. Dauguma logopedų nurodė, kad dirba su ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikais, o mažiausiai - tik su ankstyvojo amžiaus. Logopedų darbo patirtis daugiausiai svyruoja nuo 1 iki 10 metų, o mažiausiai atsakė, kad jų patirtis yra nuo 21 – 25 metų.

Taip pat labai svarbu sužinoti, su kokiais sunkumais logopedai susiduria savo darbe ir kur dirbama su vaikais (žr. 12 lentelę).

12 lentelė

Logopedo sunkumai darbe

Su kokiais vaikų sunkumais savo darbe susiduriate dažniausiai:	Atsakymų sk.	Su vaikais dažniausiai dirbama	Atsakymų sk.
Motyvacijos stoka	4	Bendroje vaikų grupėje Logopedo kabinete	3
Dėmesio koncentracijos stoka ir elgesio problemos	7		15
Sulėtėjusi kalbos raidos	3		
Autizmo spektrą turintys vaikai	1		
Fonologiniais sutrikimais	2		
Kalbos neišsivystymas	1		

Logopedai, dirbantys su vaikais, turinčiais kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sunkumų, dažniausiai susiduria su dėmesio koncentracijos stoka ir elgesio problemomis. Trys logopedai teigia, kad sunkiausia yra dirbti, kai vaikas neturi motyvacijos. Mažiau atsakė, kad sunkumų išskyla dirbant su sulėtėjusios kalbos raidos vaikais, su fonologiniais sutrikimais, taip pat su vaikais, turinčiais autizmo spektro sutrikimą ir kalbos neišsivystymą. Dauguma logopedų dirba logopedo kabinete, tik maža dalis dirba bendroje vaikų grupėje.

Toliau pateikiami anketinės apklausos tyrimo rezultatai ir jų interpretacijos.

Atsižvelgiant į tai, kad tyrime dalyvavo nedaug respondentų (18 logopedų ir 34 šeimų atstovai), taip pat į tai, kad kokybinio tyrimo metu išryškėjo tėvų ir logopedų pastebėjimų panašumai apie vaiko sensorinius ypatumus, abiejų grupių respondentų duomenys analizuoti ir tyrimo rezultatai pristatyti bendrai.

Lytėjimo arba taktilinės sistemos ypatumai

Šios dalies anketos klausimais buvo siekiama išsiaiškinti vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimą, lytėjimo ypatumus. Tyrimo rezultatai pateikti 13 lentelėje.

13 lentelė

Lytėjimo sistemos pagrindiniai veiksniai

Veiksniai	Retai	Dažnai
Mėgsta būti apsikabinamas, glostomas, pabučiuojamas.	24%	76 %
Mielai liečia įvairias medžiagas ir paviršius (antklodes, pledus, gyvūnus, minkštus žaislus ir pan.).	28%	72 %
Žaidžia su smėliu, purvu, vandeniu, klizais, blizgučiais, putomis ir pan..	32%	68%
Mėgsta vaikščioti basomis ant žolės ar smėlio.	32%	68%
Nuolat viską liečia.	24%	76%
Jautriai reaguoja į sužeidimus, tokius kaip įpjovimai ir sumušimai.	41%	59%
Tuoju pajaučia, kad rankos ar veidas yra nešvarūs.	44%	56%

Išanalizavus gautus duomenis galima pastebėti, kad daugumos respondentų (76%) nuomone, vaikai dažnai mėgsta būti apkabinami, glostomi, pabučiuojami. Taip pat, daugumos nuomone (72%), vaikai dažnai mielai liečia įvairias medžiagas ir paviršius (antklodes, pledus, gyvūnus, minkštus žaislus ir pan.). Rezultatai rodo (68% respondentų teigimu), kad vaikams dažnai patinka žaisti su smėliu, purvu, vandeniu, klizais, blizgučiais, putomis ir pan.. Taip pat didelė respondentų dalis (68%) mano, kad vaikai dažnai mėgsta vaikščioti basomis ant žolės ar smėlio, liesti daiktus. Daugumos manymu (59%), vaikai jautriai reaguoja į sužeidimus. Respondentų teigimu (56%), vaikai ne visada išsipurvinę jaučia, kad yra nešvarūs. Pagal gautus rezultatus galima pastebėti, kad daugumos tyrimo dalyvių teigimu, vaikams yra būdingas lytėjimo potraukis, mažiau yra teigiančių, kad vaikai vengia lytėjimo, yra per daug jautrūs.

Skonio sistemos ypatumai

Šios dalies anketos klausimais buvo siekiama išsiaiškinti vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimą, skonio sistemos ypatumus. Tyrimo rezultatai pateikti 14 lentelėje.

14 lentelė

Skonio sistemos jutimai

Veiksniai	Retai	Dažnai
Teikia pirmenybę labai aštraus, saldaus, rūgštaus ar sūraus maisto produktams.	65%	35%
Vengia dantų pastos ar burnos skalavimo skysčio.	69%	31%
Vengia prieskonių, aštraus, saldaus, rūgštaus ar sūraus maisto; pirmenybę teikia švelniems maisto produktams.	41%	59%
Laižo, ragauja ar kramto nevalgomus daiktus.	56%	44%
Valgydamas elgiasi taip, lyg maisto produktai būtų vienodo skonio.	86%	14%

Gauti duomenys rodo, kad didelė respondentų dalis (65%) mano, kad vaikai neteikia pirmenybės labai aštriems, saldiems, rūgšties ar sūriems maisto produktams, o labiau mėgsta švelnesnių skonių maisto produktus, taip teigia 59% respondentų. Dauguma tyrimo dalyvių (69%), teigia, kad dantų pastos ar skalavimo skysčio vengia retai. Dauguma respondentų (56%) teigia, kad autizmo spektrą turintys vaikai mėgsta laižyti, ragauti ar kramtyti įvairius nevalgomus daiktus. Taip pat, rezultatai rodo, kad daugumos respondentų teigimu (86%), dauguma vaikų valgydami jaučia maisto skirtingus skonius.

Gauti tyrimo rezultatai rodo, kad dauguma tyrimo dalyvių manymu, vaikai, turintys autizmo spektro sutrikimą, neteikia pirmenybės aštriems, rūgšties ar kitiems intensyvaus skonio produktams; vaikams labiau patinka švelnesnio skonio maistas. Vaikai labiau mėgsta ragauti įvairius daiktus, ieškoti naujų stimulų.

Vestibiulinės sistemos ypatumai

Šios dalies anketos klausimais buvo siekiama išsiaiškinti, kaip veikia vaikų turinčių autizmo spektro sutrikimą, vestibulinio aparato sistema. Tyrimo rezultatai pateikti 15 lentelėje.

15 lentelė

Vestibiulinė sistema

Veiksniai	Retai	Dažnai
Mėgsta suptis, laiptuoti kopėtėlėmis, čiuožti ir pan. žaidimų aikštelėje.	13%	88%
Teikia pirmenybę užduotims, kurias atlikti galima sėdint.	70%	30%
Elgiasi labai atsargiai, bijo nukristi.	77%	23%
Mėgsta būti apverstas aukštyn kojomis.	41%	59%
Mėgsta važiuoti dviračiu, šokinėti ant vienos kojos (ypač jei užmerktos akys).	47%	53%
Geba gerai atlikti smulkiosios motorikos užduotis, pvz., užsisiegti sagas ir pan.	66%	34%
Nustato, kuri jų kūno dalis buvo paliesta, jei nepamatė.	58%	42%
Supranta ir įvardina daiktų fizines savybes: formą, dydį, tekstūrą, temperatūrą, svorį ir kt.	72%	28%
Atpažįsta daiktus pagal lytėjimą (pvz., paprašius, gali iš kuprinės ištraukti pieštuką).	73%	27%

Išanalizavus respondentų atsakymus, buvo pastebėta kad net 88% apklausoje dalyvavusių dalyvių mano, kad vaikai dažnai mėgsta suptis, laiptoti kopėtėlėmis, čiuožinėti. Vaikai yra aktyvūs, nemėgsta atlikti užduočių sėdėdami. Gauti respondentų duomenys (59%) rodo, kad vaikams patinka būti apverstiems aukštyn kojomis. Dauguma respondentų (53%) nurodo, kad vaikai mėgsta važiuoti dviračiu ar šokinėti ant vienos kojos, ypač jei akys tuo metu užmerktos. Smulkiosios motorikos užduotis vaikams sekasi atlikti sunkiai (66% respondentų teigimu). Daugumos manymu (58%), vaikams sunku nustatyti, kuri kūno dalis buvo paliesta, jei to nematė. Daugumos apklaustųjų nuomone (72%), vaikai negeba suprasti ir įvardinti daiktų formų, dydžio, tekstūros, temperatūros ar svorio. Taip pat, remiantis apklausos duomenimis (73%), daugumai vaikų sunku atpažinti daiktus, jei to daikto prieš save nemato.

Apibendrinus, daugumos tyrimo dalyvių nuomones, galima teigti, kad vaikams, turintiems autizmo spektro sutrikimą, būdinga veikla, susijusi su vestibulinės sistemos aktyvinimu, vaikai mėgsta judrius žaidimus, aktyviai veikti. Tokia savistimuliacija vaikams padeda nusiraminti.

Propriocepcinės sistemos ypatumai

Anketinėje apklausoje buvo pateiktas klausimas, kuriuo siekiama sužinoti apie vaiko propriocepcinės sistemos veiklą. Tyrimo rezultatai pateikti 16 lentelėje.

16 lentelė

Propriocepcinės sistemos ypatumai

Veiksniai	Retai	Dažnai
Dirbdamas prie stalo guli arba atsiremia į ranką.	54%	46%
Mėgsta sėdėti ant grindų.	28%	72%
Geba pasukti durų rankenėles, rankenas, atidaryti ir uždaryti daiktus.	10%	90%
Yra vikrus(i).	24%	76%
Lengvai išmoksta mankštos pratimus ar šokio žingsnius.	57%	43%
Atsargiai elgiasi su žaislais ir kitais daiktais.	28%	72%
Įvertina daikto svorį imdamas, pvz., pilną / tuščią stiklinę.	62%	38%
Supranta „sunkus“ - „lengvas“, gali palyginti ir pasakyti, kuris daiktas sunkesnis / lengvesnis.	62%	38%
Viską daro išnaudodamas per daug jėgų (daužo duris, per stipriai spaudžia daiktus, lipdamas laiptais).	36%	64%
Švelniai žaidžia su gyvūnais, juos glosto.	57%	43%

Daugumos tyrimo dalyvių (72%) nuomone, vaikai mėgsta sėdėti ant grindų, geba pasukti durų rankenėles ar atidaryti/ uždaryti daiktus, dėžes ir kt. (90% respondentu teigimu). Respondentų teigimu (76%) vaikai yra vikrūs, bet jiems sunku išmokti mankštos ar šokio žingsnius (57% tyrimo dalyvių). Daugumos manymu (72%), vaikai retai atsargiai elgiasi su žaislais ir kitais asmeniniais daiktais. Taip pat rezultatai rodo (62%), kad vaikams sunku įvertinti stiklinės svorį, palyginti daiktus pagal šias sąvokas „sunkus“ ar „lengvas“. Tyrimo dalyvių duomenimis (64%), vaikai

negali įvertinti savo jėgų ir, atlikdami kokius nors veiksmus, išnaudoja per daug jėgų, taip pat, dauguma respondentų teigia (57%), kad vaikams su gyvūnais sunku elgtis švelniai.

Apibendrinant, galima teigti, kad daugumos tyrimo dalyvių nuomone, vaikai turintys autizmo spektro sutrikimą, negeba įvertinti svorio, atskirti daiktų pagal lytėjimą, naudoja per daug jėgos kokioje nors atliekamoje veikloje. Tai rodo, kad šiems vaikams būdingas propriocepinės sistemos veiklos sutrikimas.

Klausos sistemos ypatumai

Šios dalies anketos klausimais buvo siekiama išsiaiškinti vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimą, klausos sistemos ypatumus. Tyrimo rezultatai pateikti 17 lentelėje.

17 lentelė

Klausos sistemos ypatumai

Veiksniai:	Retai	Dažnai
Reaguoja jautriai į garsus, kurių kiti paprastai nepastebi (šaldytuvų, ventiliatorių, šildytuvų ar laikrodžių tikslumą).	46%	54%
Nebijo dulkių siurblio, plaukų džiovintuvo, girgždančių batų ar šuns lojimo.	36%	64%
Prašo žmonių tyliau kalbėti, dainuoti, nemėgsta triukšmo.	57%	43%
Mėgsta eiti į kino teatrą, muzikinį koncertą ir kt.	63%	37%
Mėgsta pernelyg garsią muziką.	68%	32%
Supranta ir vykdo žodines instrukcijas.	62%	38%
Prisimena, kas buvo pasakyta anksčiau.	60%	40%
Skirtingai reaguoja į įvairius aplinkoje sklindančius garsus.	28%	72%
Nustato, iš kur sklinda garsas.	43%	57%
Atlikdamas užduotį tariasi pats su savimi, dažnai garsiai.	44%	56%
Randa garso šaltinį.	43%	57%
Aiškiai išdėsto mintis ir aiškiai kalba.	82%	18%
Atpažįsta artimus žmones iš jų balso.	24%	76%
Gali klausytis garsių, staigių, metalinių ar aukšto dažnio garsų.	70%	30%

Daugiau nei pusė respondentų (54%) nurodo, kad vaikai jautriai reaguoja į garsus, kurių kiti paprastai nepastebi (pvz. šaldytuvų, ventiliatorių ir kt.). Tačiau dauguma respondentų (64%) nurodo, kad garsesnių garsų, tokių kaip dulkių siurblys, plaukų džiovintuvas, šuns lojimas ar girgždančių batų skleidžiami garsai vaikams nepatinka. Respondentai taip pat teigia, kad vaikai neretai prašo žmonių kalbėti tyliau ir nenoriai eina į vykstančius renginius, nemėgsta klausytis garsios muzikos ir aukštų, staigių ir netikėtų garsų. Didelė respondentų dalis (62%) mano, kad vaikai nesupranta ir nevykdo žodinių instrukcijų; dauguma nurodo (60%), kad sunkiai geba prisiminti, kas buvo pasakyta anksčiau. Rezultatai rodo (72% respondentų teigimu), kad vaikai skirtingai reaguoja į įvairius aplinkos garsus. Tačiau dauguma mano, kad vaikai geba nustatyti ir rasti, iš kur sklinda garsas, atpažįsta artimuosius iš jų balso. Respondentų nuomone (56%), vaikams patinka atliekant vienas ar kitas užduotis kalbėtis patiems su savimi. Dauguma tyrimo dalyvių (82%) teigia, kad vaikams sunku aiškiai išdėstyti tai, ką jie nori pasakyti.

Išanalizavus gautus duomenis galima teigti, kad daugumos tyrimo dalyvių teigimu, vaikams būdingas klausos sistemos jautrumas, tačiau vaikai toleruoja įprastus, kasdienius garsus.

Uoslės sistemos ypatumai

Šios dalies anketos klausimais buvo siekiama išsiaiškinti apie vaiko uoslės sistemos ypatumus. Tyrimo rezultatai pateikti 18 lentelėje.

18 lentelė

Uoslės sistemos ypatumai

Ypatumai	Retai	Dažnai
Į kvapus reaguoja įprastai.	26%	74%
Atsisako valgyti tam tikrus maisto produktus dėl jų kvapo.	28%	72%
Toleruoja kvėpalų kvapas.	36%	64%
Toleruoja buities ar maisto gamavimo kvapus.	18%	82%
Svetimų namų kvapas (nuėjus į svečius) netrukdo būti ir žaisti	16%	84%
Atskiria kenksmingą kvapą.	63%	37%
Atpažįsta kvapus aplinkoje.	56%	44%
Atskiria nemalonus kvapus.	28%	72%
Reaguoja į nemalonus kvapus, kaip ir daugelis kitų žmonių.	30%	70%

Dauguma respondentų (74%) nurodė, kad vaikai toleruoja įprastus kvapus. Tačiau respondentai (72%) pastebi, kad vaikai dažnai atsisako valgyti tam tikrus maisto produktus dėl jų kvapo. Daugumos nuomone, vaikai kvėpalų kvapą, buities, maisto gamavimo kvapą, svetimų namų kvapą toleruoja. Išanalizavus respondentų atsakymus galima teigti, kad vaikams sunku atskirti kenksmingą kvapą (65,3%) ir atpažinti įvairius kvapus esančius aplinkoje (56%). Rezultatai rodo (70% respondentų teigimu), kad vaikai atskiria nemalonus kvapus ir dažnai į juos jautriai reaguoja.

Taigi, galima teigti, kad daugumos tyrimo dalyviu teigimu, vaikai į kasdienius, įprastus kvapus reaguoja įprastai, o mažiau yra teigiančių, kad vaikai reaguoja jautriai ir atsisako valgyti maisto produktus dėl jų kvapo.

Regos sistemos ypatumai

Šios dalies anketos klausimais buvo siekiama atskleisti, kaip vaikai, turintys autizmo spektro sutrikimą reaguoja į įvairius vizualinius stimulus. Tyrimo rezultatai pateikti 19 lentelėje.

19 lentelė

Regos sistemos ypatumai

Veiksniai:	Retai	Dažnai
Mėgsta būti šviesiuose, spalvinguose kambariuose arba silpnai apšviestame kambaryje.	12%	88%
Į ryškią šviesą reaguoja įprastai, jos nevengia.	22%	78%
Sutelkia dėmesį į regimąsias užduotis.	34%	66%
Dėmesį sutelkia į paveiksle esančias detales.	28%	72%
Žiūrėdamas paveikslėlį, pamato jo visumą.	56%	44%
Judėdamas aplinkoje neatsitrenkia į daiktus / žmones, bordiūrus, laiptus.	62%	38%

Suranda reikiamus daiktus tarp kitų daiktų (popierių ant stalo, drabužius stalčiuje žaislus dėžutėje).	32%	68%
Skiria spalvas, jas sugrupuoja pagal spalvą.	14%	86%
Atpažįsta ir pavadina formas (kvadratas, trikampis, apskritimas ir t.t.).	60%	40%
Palygina daiktus pagal dydį.	50%	50%
Pastebi ir nusako skirtingų spalvų, dydžių, formų daiktų skirtumus.	64%	36%
Gerai seka akimis judančius objektus.	24%	76%

Tyrimo rezultatai rodo, kad didelė dalis respondentų (88%) mano, jog vaikai mėgsta būti šviesiuose, spalvinguose kambariuose ar silpnai apšviestame kambaryje, daugumos manymu (78%), į ryškia šviesą reaguoja įprastai. Taip pat, pagal gautus respondentų duomenis (66%) galima teigti, kad dauguma vaikų sutelkia dėmesį į regimąsias užduotis. Respondentai teigia (72%), kad vaikai sutelkia dėmesį į paveiksle esančias detales, tačiau respondentų nuomone (56%), žiūrint į paveikslą vaikams sunku pamatyti jo visumą. Rezultatai rodo (62% respondentų teigimu), kad, judėdami aplinkoje dauguma vaikų dažnai nesiorientuoja aplinkoje ir atsitrenkia į daiktus, žmones ar bordiūrus. Daugumo manymu (86%), vaikams dažnai gerai sekasi surasti reikiamus daiktus tarp kitų daiktų, atskirti spalvas ir jas sugrupuoti. Respondentų nuomone (60%), vaikams sunku atpažinti ir nusakyti formas (kvadratas, apskritimas ir kt.). Pusės apklaustųjų teigimu (50%), vaikai susiduria su sunkumais, kai reikia palyginti daiktus pagal dydį, vaikams sunku nusakyti jų spalvas, formą, kitus skirtumus. Taip pat, rezultatai rodo, kad daugumos nuomone (76%), vaikai geba sekti akimis judančius objektus.

Taigi, daugumos tyrimo dalyvių nuomone, vaikai, turintys autizmo spektro sutrikimą, į šviesą, spalvingą aplinką reaguoja natūraliai, įprastai.

Kitų sistemų ypatumai

Šios dalies anketos klausimais buvo siekiama išsiaiškinti, vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimą, kasdienius pojūčius ir poreikius. Tyrimo rezultatai pateikti 20 lentelėje.

20 lentelė

Kitų sistemų ypatumai

Ypatumai:	Retai	Dažnai
Pasako, kai yra ištroškęs arba išalkęs.	36%	64%
Jaučia, kada reikia eiti į tualetą .	18%	82%
Pasako, kai yra per šalta arba kai per šilta.	52%	48%
Kvėpavimas ir širdies ritmas, fizinio krūvio metu ar po jo, normalizuojasi greitai.	12%	88%
Nuotaika būna panaši kiekvieną dieną.	32%	68%

Respondentų teigimu (64%), dauguma vaikų turinčių autizmo spektro sutrikimą, geba pasakyti, kai yra ištroškęs ar išalkęs. Taip pat, daugumos manymu (82%), vaikai jaučia, kada reikia eiti į tualetą. Daugiau nei pusė respondentų (52%) mano, kad vaikams sunku įvertinti temperatūrą

ir pasakyti, kai yra per šalta arba per karšta. Didelė dalis respondentų (88%) nurodo, kad vaikų kvėpavimas ir širdies ritmas fizinio krūvio metu ar po jo normalizuojasi greitai. Rezultatai rodo (68% respondentų teigimu), kad daugelio vaikų nuotaika dienos metu būna pastovi.

Taigi, pagal gautus rezultatus, galima pastebėti, kad daugumos dalyvių teigimu, vaikai jaučia pagrindinius vidinius organizmo poreikius (valgyti, gerti, eiti į tualetą ir kt.), tačiau jiems sunku atskirti temperatūrą ir suprasti, kada yra karšta, o kada šalta.

Kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos gebėjimų ypatumai

Šios dalies anketos pateiktais klausimais buvo siekiama išsiaiškinti, kokie yra kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos gebėjimai vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimą. Tyrimo rezultatai pateikti 21 lentelėje.

21 lentelė

Kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos gebėjimų ypatumai

Ypatumai:	Retai	Dažnai
Vaikas geba pamėgdžioti, pakartoti tai, kas buvo pasakyta.	55%	45%
Vaikas gerai supranta paprastas žodines instrukcijas (nueik..., paimk..., paduok... ir t.t.).	41%	59%
Vaikas gerai supranta sudėtingas žodines instrukcijas (pvz., eik į kambarį ir iš spintos paimk kepurę...).	76%	24%
Vaiką supantys žmonės (tėvai, auklėtoja, draugai) gerai supranta vaiko kalbą.	63%	38%
Vaikas su artimaisiais bendrauja aiškia žodine kalba.	74%	26%
Vaikas su bendraamžiais bendrauja aiškia žodine kalba.	72%	28%
Vaikas bendrauja pasitelkdamas gestus, parodydamas.	35%	65%
Vaikas aiškiai pasako, ko jis nori.	65%	35%

Rezultatai rodo, kad daugumos respondentų (55%) teigimu, vaikai retai geba pamėgdžioti tai, kas buvo pasakyta. Daugumos manymu (59%), vaikai gerai supranta paprastas žodines instrukcijas (nueik, paimk, paduok), tačiau rezultatai rodo (76% respondentų teigimu), kad vaikams sunku suprasti sudėtingas instrukcijas. Daugumos nuomone (63%), neretai vaikus supantys žmonės (tėvai, auklėtoja, draugai) vaiko kalbą supranta sunkiai. Taip pat, respondentų teigimu, vaikai retai bendrauja žodine kalba su suaugusiais (74 %) ir vaikais (72%). Dauguma respondentų (65%) nurodo, kad vaikams sunku pasakyti ko jie nori, todėl teigia, kad autizmo spektro sutrikimą turintys vaikai, daugiausiai bendrauja pasitelkdamis gestus (65%).

Apibendrinant, galima teigti, kad vaikų kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos gebėjimai turėtų būti tobulinami, nes šiems vaikams sunku pamėgdžioti kalbą, suprasti sudėtingesnes žodines instrukcijas, reikšti mintis ir bendrauti su aplinkiniais žmonėmis.

Logopedo darbas su autizmo spektro sutrikimą turinčiais vaikais, pasižyminčiais sensorinės informacijos apdorojimo sunkumais

Pateiktais klausimais buvo siekta sužinoti, kokius metodus taiko logopedas ir kaip dirba su vaikais, turinčiais sensorinės informacijos ypatumų. Taip pat siekta išsiaiškinti, kaip logopedai sensorinių sistemų lavinimo bei kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos ugdymą derina savo darbe, dirbant su autizmo spektro sutrikimą turinčiais vaikais. Tyrimo rezultatai pateikti 22 lentelėje.

22 lentelė

Logopedo darbas su autizmo spektro sutrikimą turinčiais vaikais

Logopedo darbas ypatumai atsižvelgiant į sensorinės informacijos apdorojimą	Retai	Dažnai
Darbe taikote įvairias sensorines priemones (šviesos ar smėlio stalias, pasunkintas liemenes ir pan.).	28%	72%
Užsiėmimo metu taikote alternatyviąją komunikaciją (PECS).	24%	76%
Su vaiku žaidžiate žaidimus atsižvelgdami į vaiko sensorinius poreikius (kartu bėgiojate, slepiatės, gulite ant kilimo ir kt.) .	24%	76%
Taikote struktūruotą veiklą užsiėmimo metu.	9%	91%
Naudojate kvapus, kurie patinka vaikui, jį nuramina.	55%	45%
Apdovanojate mėgstamais prizais už atliktą darbą (guminuku, razina, muilo burbulais, sensorinėmis putomis, lipduku ir kt.).	12%	88%
Naudojate įvairių paviršių priemones (švelnus, šiurkštus, minkštas, aštrus ir kt.).	17%	83%
Užsiėmimo metu supažindinate vaiką su užduotimis, kurias turės atlikti.	12%	88%

Gauti respondentų duomenys rodo, kad logopedo darbe dažnai (72% respondentų teigimu) taikomos įvairios sensorinės priemonės (šviesos ar smėlio stalias, pasunkintos liemenės ir kt.). Taip pat didelė dalis respondentų (76%) nurodo, kad logopedinių pratybų metu taikoma alternatyvioji komunikacija (PECS sistema). Daugumos teigimu (76%), logopedas atsižvelgia į vaiko sensorinius poreikius ir kartu su vaiku bėgioja, žaidžia slėpynes ir kitus žaidimus. Dauguma respondentų (91%) nurodo, kad logopedai užsiėmimo metu taiko struktūruotą veiklą. Respondentai nurodo (45%), kad įvairius kvapus logopedai naudoja retai. Logopedai savo darbe neretai taiko skatinimo priemones, pvz., apdovanoja vaiką už atliktą darbą mėgstamais jo prizais (88% respondentų teigimu). Taip pat daugumos dalyvių nuomone (88%), užsiėmimo metu vaikai dažniausiai būna iš anksto supažindinami su užduotimis, kurias reikės atlikti. Respondentų teigimu (83%), dirbdami su vaikais, specialistai dažnai naudoja priemones, kurios yra skirtingų paviršių (šiurkštus, švelnus, minkštas ir kt.).

Apibendrinant, galima teigti, kad logopedai savo darbe atsižvelgia į vaiko sensorinius ypatumus, siekia sukurti tinkamą sensorinę aplinką ir pateikti reikiamas užduotis, kurios padeda vaikams, turintiems autizmo spektro sutrikimą jaustis saugiams ir geriau apdoroti sensorinę informaciją. Saugi bei sensoriškai tinkama individualiam vaikui aplinka sudaro prielaidas ugdyti vaiko kalbos, kalbėjimo bei komunikacijos gebėjimus.

IŠVADOS

1. Mokslinės literatūros analizė rodo, kad sensorinės informacijos tinkamas apdorojimas sudaro sąlygas integruoti įvairius aplinkos stimulus ir prisideda prie kokybiškesnio asmens funkcionavimo. Kai žmogaus centrinė nervų sistema negali tinkamai apdoroti sensorinės informacijos, tai labai paveikia savijautą, elgesį bei funkcionavimą. Esant sensorinės integracijos sunkumams, vaikai dažnai vengia tam tikrų dirgiklių, veiklų, aplinkų arba priešingai, siekia neįprastų sensorinių potyrių. Sensorinės integracijos sutrikimas pastebimas vaikams, turintiems kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimų, autizmo spektro sutrikimą ar įvairiapusį raidos sutrikimą, taip pat, klausos ir regos problemų, mokymosi sutrikimų, cerebrinį paralyžių, neišnešiotiems vaikams, taip pat kai kada gabiems vaikams. Sensorinės integracijos sutrikimų gali kilti ir dėl anatominių bei organinių pokyčių. Sensorinės integracijos terapija padeda sumažinti sensorinės informacijos apdorojimo problemas.
2. Tyrimas parodė, kad vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimą, tėvai ir logopedai dažnai pastebi panašius šių vaikų sensorinius ypatumus, kurie dažniausiai pasireiškia lytėjimo, vestibulinės sistemos bei skonio savitumu, perdėtu arba sumažėjusiu jautrumu. Vaikai netoleruoja daug įvairių sensorinių stimulų vienu metu, kadangi jų centrinė nervų sistema negali tinkamai apdoroti sensorinės informacijos, gaunamos iš įvairių sistemų (regos, klausos, skonio ir kt.). Sensoriniai ypatumai neatsispindi pedagoginių psichologinių tarnybų dokumentuose, kuriuose pateikta vaiko vertinimo išvada ir rekomendacijos. Tyrimas parodė, kad logopedas, dažniausiai privačiai teikiantis pagalbą vaikui, bei ikimokyklinio ugdymo specialistai tarpusavyje nebendradarbiauja.
3. Gauti tyrimo rezultatai rodo, kad, vaikai turintys autizmo spektro sutrikimą, dažniausiai susiduria su propriocepinės sistemos veiklos sutrikimais. Daugumai vaikų sunku įvertinti daikto svorį, naudojama per daug jėgos atliekamoje veikloje. Daugumai vaikų būdinga veikla, susijusi su vestibulinės sistemos stimuliacija. Šiems vaikams būdingas bruožas viską „ragauti“, liesti tam tikros struktūros ar paviršiaus daiktus, ieškoti naujų stimulų. Kai kurie vaikai jautriai reaguoja į neįprastus stiprius kvapus, atsisako valgyti tam tikro kvapo, skonio, konsistencijos maistą. Panašius vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimą, sensorinius ypatumus nurodo ir tėvai, ir vaikams pagalbą teikiantys logopedai.
4. Tyrimas parodė, kad logopedai, teikdami pagalbą vaikams, turintiems autizmo spektro sutrikimą, derina kalbos ir sensorinės integracijos ugdymą tarpusavyje. Atsižvelgdami į vaiko poreikius logopedai pratybų metu, naudoja šviesos ar smėlio stalus, pasunkintas liemenės, dažnai naudoja skirtingų paviršių priemonės. Dauguma logopedų, atsižvelgdami

į vaiko sensorinius bei komunikacijos poreikius, pratybų metu taiko alternatyvią komunikaciją (PECS), struktūroja veiklą, kuria vaikui priimtina ir saugi sensorinę aplinką. Saugi bei sensoriškai tinkama individualiam vaikui aplinka sudaro prielaidas ugdyti vaiko kalbos, kalbėjimo bei komunikacijos gebėjimus.

Literatūros sąrašas

1. Abrahamsen E.; (2002). *Sensory Integration Therapy*. (Žiūrėta: 2020-01-28). Prieiga per internetą :<https://pubs.asha.org/doi/10.1044/nnsld12.2.20>;
2. Ahlerton, H., L.; Crickmore D., J. (2012). *Learning Disabilities: Towards Inclusion. 6th Edition*. London: Churchill Livingstone;
3. Ayres A.,J., Robbins J.(2005). *Sensory Integration and the Child: Understanding Hidden Sensory Challenges*. United States Of America: Western Psychological Services;
4. Ayres, A.,J., (1979). *Sensory Integration and the Child*. Western Psychological Services;
5. Allyn P., C., Flora, S. R. (2012). *Sensory integration and autism: science or pseudoscience? Skeptics Society & Skeptic Magazine*. (Žiūrėta: 2020-02-29). Prieiga per internetą:<https://go.gale.com/ps/anonymous?id=GALE%7CA289834286&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=10639330&p=AONE&sw=w>;
6. Anderson, E., Emmons, P., (2004). *Unlocking the mysteries of sensory dysfunction: A resource for anyone who works with, or lives with, a child with sensory issues*. Future Horizons;
7. *ASD and Sensory Processing Disorder (2019)*. (Žiūrėta: 2020-10-25) Prieiga per internetą: <https://www.griffinot.com/asd-and-sensory-processing-disorder/>) ;
8. Benson, J., B., Haith, M. M. (2009). *Diseases and Disorders in Infancy and Early Childhood*. United States of America: Academic Press;
9. Boggs, T.; Ferguson ,N. (2016). *A Little PEP Goes a Long Way in the Treatment of Pediatric Feeding Disorders*. (Žiūrėta: 2020-01-28). Prieiga per internetą: <https://pubs.asha.org/doi/10.1044/persp1.SIG13.26> ;
10. Burns, C. E; Dunn A. M.; , Brady, M. A.; Starr N. B.;; Blosser C. G.;; Maaks D. L. G. (2012). *Pediatric Primary Care ed 5*. London: Elsevier Health Sciences;
11. Delaney, T. (2008). *The Sensory Processing Disorder Answer Book: Practical Answers to the Top 250 Questions Parents Ask* United States of America: Sourcebooks;
12. Dodge, D., T. (2008). *Ankstyvojo amžiaus vaikų ugdymas*. Vadovas tėvams. Vilnius: Presvika;
13. *Doidge, N. (2017). Save keičiančios smegenys*. Vilnius: kitos knygos;
14. Elbasan, B., Kayihan, H. & Duzgun, I. (2012). *Sensory integration and activities of daily living in children with developmental coordination disorder*. Italian Journal of Pediatrics. (Žiūrėta: 2020-02-29). Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1186/1824-7288-38-14>;
15. Fisher, A., G., Murray, E., A., Bundy, A., C., (1991). *Sensory integration: Theory and practice*. FA Davis Company;

16. Foxx M., R., Mulick J. A. (2016). *Controversial Therapies for Autism and Intellectual Disabilities: Fad, Fashion, and Science in Professional Practice*. Routledge: New York and London;
17. Gaines, K., Bourne, A, Pearson M., Kleibrink, M.(2016). *Designing for Autism Spectrum Disorders*. Routledge: New York and London;
18. Griffer M., R. (1999). *Is Sensory Integration Effective for Children With Language-Learning Disorders?. A Critical Review of the Evidence* (žiūrėta: 2020-02-29). Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1044/0161-1461.3004.393>;
19. *GUIDE TO SPD (Sensory Processing Disorder)*. Irish Neonatal Health Alliance. (Žiūrėta: 2020-03-09). Prieiga per internetą: <http://www.inha.ie/sensory-processing-disorder/> ;
20. Hamaguchi, P. M. (2010). *Childhood Speech, Language, and Listening Problems*. United States OF America: John Wiley & Sons;
21. Hyche, K.; Maetrz, V. (2014). *Classroom Strategies for Children with ADHD, Autism & Sensory Processing Disorders*. United States of America: PESI Publishing and Media;
22. Howells, S., (2011). *Making Sense of Your Senses: Set Of 6*. New York: Benchmark Education Company;
23. Yack, E., Sutton, S., Aquilla, P.(2002). *Building Bridges Through Sensory Integration*. United States of America: Future Horizons;
24. Isbell C. (2010). *Sensory integration. A Guide for Preschool Teachers*. United States: Gryphon House;
25. Kardelis, K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lucijus;
26. Kashman, N, Mora, J. (2005). *The Sensory Connection: An OT and SLP Team Approach*. United States: Future Horizons;
27. Koleva, I.; Efe, R., Atasoy, E., Kostova, Z. B., (2015). *Education in the 21st century theory and practice*. Sofia: St. Kliment ohridski university press;
28. Kranowitz, C. (2016). *The Out-Of-Sync Child Grows Up: Coping with Sensory Processing Disorder in the Adolescent and Young Adult Years*. United States Of America: Tarcher perigee;
29. Kranowitz, C., S. (2005). *The Out-of-sync Child: Recognizing and Coping with Sensory Processing Disorder*. New York: Penguin;
30. Love R. J., Webb w. G. (2013). *Neurology for the Speech-Language Pathologist*. United States Of America: Butterworth-Heinemann;
31. Mikulėnaitė, L., Ulevičiūtė, R. (2004). *Ankstyvojo amžiaus vaikų autizmas*. Vilnius: Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija „Viltis“;

32. Ming, S., Pletcher, B. (2014). *Navigating the Medical Maze with a Child with Autism Spectrum Disorder: A Practical Guide for Parents*. United Kingdom: Jessica Kingsley;
33. Moller, A., R., (2006). *Neural Plasticity and Disorders of the Nervous System*. United States of America: Cambridge University Press;
34. Navickienė, L., Piščalkienė, Mikulėnaitė, L., Grikainienė, L., Tender, J., Bukauskaitė, M., Šulinskas, U., Šatė, G. (2019). *Kaip padėti vaikui, turinčiam autizmo spektro sutrikimų?* Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija. Ugdymo plėtotės centras;
35. Pfeiffer B. A.; Koenig, K.; Kinnealey, M.; Sheppard, .; Henderson, L. (2011). *Integration Interventions in Children With Autism Spectrum Disorders: A Pilot Study*. American Journal of Occupational Therapy. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.5014/ajot.2011.09205> ;
36. Pilkauskaitė–Valickienė, (2013). „*Vaikų talentai - svajonės link*“. „*Žvirblių takas*“. *Specialus periodinis leidinys, skirtas ikimokykliniam, priešmokykliniam ir pradiniam ugdymui*;
37. Rapp, Q., Atchison, C. B., (2015). *Sensory processing disorders and treatment: Occupational therapy using a sensory integration approach*. (Žiūrėta: 2020-02-29). Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/299017039_Sensory_processing_disorders_and_treatment_Occupational_therapy_using_a_sensory_integration_approach;
38. Ricciardiello E., C., Cuofano, F., Castagna R. , Oliva, G., Sequino, F., Abate, G., Villani, T., Romolo, Maurizio, I. (2017). *The human sense of smell*. Translational Medicine Reports;
39. *Sensory Processing Disorder Checklist*. (Žiūrėta: 2020-02-21). Prieiga per internetą: www.sensory-processing-disorder.com.
40. Smith Roley, S. & Jacobs, E. S. (2009). Sensory Integration. In Crepeau, E. B., Cohn, E. & Boyt Schell, B. (Eds.), Willard & Spackman's Occupational Therapy (11th ed.). (pp. 792-817). Baltimore, MD: Lippincott Williams & Wilkins;
41. Sturkie P.D. (2012). *Basic Physiology*. New York : Springer-Verlag;
42. Taylor, J., (2011). *Learn to Have Fun with Your Senses: The Sensory Avider's Survival Guide*. United Kingdom: Future Horizons;
43. Vėlavičienė, D., Adomaitienė V., Bulanovaitė, E., (2019). *Sveikatos mokslai / health sciences. Autizmo spektro sutrikimai: elgesio bei emocijų išraiškos ypatumai paauglystės laikotarpiu*. (Žiūrėta: 2020-03-12); Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.5200/sm-hs.2019.006>;

44. Watling R; Hauer S. (2015). *Effectiveness of Ayres Sensory Integration® and Sensory-Based Interventions for People With Autism Spectrum Disorder: A Systematic Review*. (Žiūrėta: 2020-01-28). Prieiga per internetą: <https://ajot.aota.org/article.aspx?articleid=2436568>;
45. Zimmer, M., Desch, L. (2012). *Sensory integration therapies for children with developmental and behavioral disorders*. (Žiūrėta: 2020-02-21). Prieiga per internetą: <https://pediatrics.aappublications.org/content/pediatrics/129/6/1186.full.pdf>;
46. Žydžiūnaitė, V., Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai*. Vilnius: VAGA;
47. Кларк, М., Хайдт К., Аллон М. и др. (2015). *Перкинс Школа: руководство по обучению детей с нарушениями зрения и множественными нарушениями развития*. Москва: РБОО „Медицинский учебный центр“.

PRIEDAI

Priedas nr. 1

ANKETA

KAIP ANKSTYVOJO AMŽIAUS VAIKAI APDOROJA SENSORINĘ INFORMACIJĄ
Gerbiami logopedai ir tėveliai!

Tėvai, pedagogai, logopedai ir kiti specialistai pastebi, kad vaikai kartais per daug jautriai reaguoja į kai kuriuos jutiminius dirgiklius (lietimą, kvapą, skonį ir pan.) arba yra per mažai jautrūs. Ir vienais, ir kitais atvejais aplinkoje, kurioje yra per daug arba per mažais sensorinių dirgiklių, vaikas jaučiasi neįprastai, blogai, sutrikęs. Neretai vaikai, turintys autizmo spektro bruožų, patiria sensorinės informacijos apdorojimo sunkumų. Svarbu, kad tėvai laiku pastebėtų sensorinius vaiko sunkumus ir kartu su logopedu bei kitais specialistais galėtų vaikui padėti.

Esu Šiaulių universiteto Specialiosios pedagogikos (logopedijos) magistrantūros studijų studentė Dovilė Vitkutė. Atlieku tyrimą, kaip atpažinti, kad vaikui sunku apdoroti informaciją, gaunamą per įvairias jutimines sistemas ir kaip jam padėti įveikti sensorinio pobūdžio sunkumus teikiant logopedo pagalbą.

Anketa yra anoniminė, todėl nei vardo nei pavardės nurodyti nereikia.

Dėkoju už jūsų atsakymus ir bendradarbiavimą!

Dabar atsakykite į keletą klausimų apie save:

Nr.	1. Demografiniai duomenys:			
	Jūs esate (mama, tėtis):	Įrašykite	Jūs esate logopedė (as):	Įrašykite
1.1.	Vaiko amžius:		1.1.	Jūsų amžius:
1.2.	Kelintas vaikas šeimoje:		1.2.	Su kokio amžiaus vaikais dirbate?
1.3.	Nuo kelių metų vaikas lanko ikimokyklinio ugdymo įstaigą:		1.3.	Su kokiais vaikų sunkumais savo darbe susiduriate dažniausiai:
1.4.	Nuo kada teikiama logopedo pagalba jūsų vaikui:		1.4.	Logopedo darbo patirtis (metais):
1.5.	Vaiko interesai ir poreikiai		1.5.	Su vaikais dažniausiai dirbate (pabraukite tinkantį jums atsakymą arba įrašykite)
				Bendroje vaikų grupėje; Logopedo kabinete; Kitur (įrašykite)..... .....

Kaip vaikai, turintys autizmo spektro bruožų, apdoroja jutiminę informaciją

Atsakymus žymėkite taip: X

2. Lytėjimas:		Labai retai	Retai	Dažnai	Labai dažnai
2.1.	Mėgsta būti apsikabinamas, glostomas, pabučiuojamas.				
2.2.	Mielai liečia įvairias medžiagas ir paviršius (antklodes, pledus, gyvūnus, minkštus žaislus ir pan.).				
2.3.	Žaidžia su smėliu, purvu, vandeniu, klijais, blizgučiais, putomis ir pan..				

2.4.	Mėgsta vaikščioti basomis ant žolės ar smėlio.				
2.5.	Nuolat viską liečia.				
2.6.	Jautriai reaguoja į sužeidimus, tokius kaip įpjovimai ir sumušimai.				
2.7.	Tuoju pajaučia, kad rankos ar veidas yra nešvarūs.				
2.8.	Vengia kišti daiktus į burną.				
2.9.	Mėgsta vibruojančius dantų šepetėlius ir netgi keliones pas odontologą.				
2.10.	Kramto plaukus, marškinius ar pirštus.				
Jūsų komentarai:					

3. Skonio jūtimai:		Labai retai	Retai	Dažnai	Labai dažnai
3.1.	Teikia pirmenybę labai aštraus, saldaus, rūgštaus ar sūraus maisto produktams.				
3.2.	Valgo tik karštą maistą.				
3.3.	Valgo tik šaltą maistą.				
3.4.	Vengia dantų pastos ar burnos skalavimo skysčio.				
3.5.	Vengia prieskonių, aštraus, saldaus, rūgštaus ar sūraus maisto; pirmenybę teikia švelniems maisto produktams.				
3.6.	Laižo, ragauja ar kramto nevalgomus daiktus.				
3.7.	Teikia pirmenybę intensyvaus skonio maisto produktams (per daug aštrus, saldus, rūgštus ar sūrus).				
3.8.	Valgydamas elgiasi taip, lyg maisto produktai būtų vienodo skonio.				
Jūsų komentarai:					

4. Vestibiulinė sistema:		Labai retai	Retai	Dažnai	Labai dažnai
4.1.	Mėgsta suptis, laiptoti kopėtelėmis, čiuožti ir pan. žaidimų aikštelėje.				
4.2.	Teikia pirmenybę užduotims, kurias atlikti galima sėdint.				
4.3.	Elgiasi labai atsargiai, bijo nukristi.				
4.4.	Mėgsta būti apverstas aukštyje kojomis.				
4.5.	Mėgsta važiuoti dviračiu, šokinėti ant vienos kojos (ypač jei užmerktos akys).				
4.6.	Geba gerai atlikti smulkiosios motorikos užduotis, pvz., užsisegti sagas ir pan.				
4.7.	Nustato, kuri jų kūno dalis buvo paliesta, jei nepamatė.				
4.8.	Supranta ir įvardina daiktų fizines savybes: formą, dydį, tekstūrą, temperatūrą, svorį ir kt.				
4.9.	Atpažįsta daiktus pagal lytėjimą (pvz., paprašius, gali iš kuprinės ištraukti pieštuką).				

4.10.	Nebijo tamsos.				
Jūsų komentarai:					

5. Proprioreceptinė sistema:		Labai retai	Retai	Dažnai	Labai dažnai
5.1.	Dirbdamas prie stalo guli arba atsiremia į ranką.				
5.2.	Mėgsta sėdėti ant grindų.				
5.3.	Geba pasukti durų rankenėles, rankenas, atidaryti ir uždaryti daiktus.				
5.4.	Yra vikrus(i).				
5.5.	Lengvai išmoksta mankštos pratimus ar šokio žingsnius.				
5.6.	Atsargiai elgiasi su žaislais ir kitais daiktais				
5.7.	Įvertina daikto svorį imdamas, pvz., pilną / tuščią stiklinę				
5.8.	Supranta „sunkus“ -, „lengvas“, gali palyginti ir pasakyti, kuris daiktas sunkesnis / lengvesnis.				
5.9.	Viską daro išnaudodamas per daug jėgų (dažo duris, per stipriai spaudžia daiktus, lipdamas laiptais).				
5.10.	Švelniai žaidžia su gyvūnais, juos glosto				
Jūsų komentarai:					

6. Klausos sistema:		Labai retai	Retai	Dažnai	Labai dažnai
6.1.	Reaguoja jautriai į garsus, kurių kiti paprastai nepastebi (šaldytuvų, ventiliatorių, šildytuvų ar laikrodžių tikslumą).				
6.2.	Nebijo dulkių siurblio, plaukų džiovintuvo, girgždančių batų ar šuns lojimo.				
6.3.	Prašo žmonių tyliau kalbėti, dainuoti, nemėgsta triukšmo.				
6.4.	Mėgsta eiti į kino teatrą, muzikinį koncertą ir kt.				
6.5.	Mėgsta pernelyg garsią muziką.				
6.6.	Supranta ir vykdo žodines instrukcijas.				
6.7.	Prisimena, kas buvo pasakyta anksčiau.				
6.8.	Skirtingai reaguoja į įvairius aplinkoje sklindančius garsus.				
6.9.	Nustato, iš kur sklinda garsas.				
6.10.	Atlikdamas užduotį tariasi pats su savimi, dažnai garsiai.				
6.11.	Randa garso šaltinį.				
6.12.	Aiškiai išdėsto mintis ir aiškiai kalba.				
6.13.	Atpažįsta artimus žmones iš jų balso.				
6.14.	Gali klausytis garsių, staigių, metalinių ar aukšto dažnio garsų.				
Jūsų komentarai:					

7. Uoslės sistema:		Labai retai	Retai	Dažnai	Labai dažnai
7.1.	Į kvapus reaguoja įprastai.				
7.2.	Atsisako valgyti tam tikrus maisto produktus dėl jų kvapo.				
7.3.	Toleruoja kvėpalų kvapas.				
7.4.	Toleruoja buities ar maisto gaminimo kvapus.				
7.5.	Svetimų namų kvapas (nuėjus į svečius) netrukdo būti ir žaisti				
7.6.	Atskiria kenksmingą kvapą.				
7.7.	Atpažįsta kvapus aplinkoje.				
7.8.	Atskiria nemalonus kvapus.				
7.9.	Reaguoja į nemalonus kvapus, kaip ir daugelis kitų žmonių.				
Jūsų komentarai:					

8. Regos sistema:		Labai retai	Retai	Dažnai	Labai dažnai
8.1.	Mėgsta būti šviesiuose, spalvinguose kambariuose arba silpnai apšviestame kambaryje.				
8.2.	Į ryškią šviesą reaguoja įprastai, jos nevengia.				
8.3.	Sutelkia dėmesį į regimąsias užduotis.				
8.4.	Dėmesį sutelkia į paveiksle esančias detales.				
8.5.	Žiūrėdamas paveikslėlį, pamato jo visumą .				
8.6.	Judėdamas aplinkoje neatsitrenkia į daiktus / žmones, bordiūrus, laiptus.				
8.7.	Suranda reikiamus daiktus tarp kitų daiktų (popierių ant stalo, drabužius stalčiuje žaislus dėžutėje).				
8.8.	Skiria spalvas, jas sugrupuoja pagal spalvą.				
8.9.	Pavadina skirtingas spalvas.				
8.10.	Pavadina formas (kvadratas, trikampis, apskritimas ir t.t.).				
8.11.	Palygina daiktus pagal dydį.				
8.12.	Pastebi ir nusako skirtingų spalvų, dydžių, formų daiktų skirtumus.				
8.13.	Gerai seka akimis judančius objektus.				
Jūsų komentarai:					

9. Kita:		Labai retai	Retai	Dažnai	Labai dažnai
9.1.	Pasako, kai yra ištroškęs arba išalkęs.				
9.2.	Jaučia, kada reikia eiti į tualetą .				
9.3.	Pasako, kai yra per šalta arba kai per šilta.				
9.4.	Kvėpavimas ir širdies ritmas, fizinio krūvio metu ar po jo, normalizuojasi greitai.				
9.5.	Geba reguliuoti apetitą, valgo kaip ir dauguma tokio amžiaus vaikų.				
9.6.	Nuotaika būna panaši kiekvieną dieną.				

Jūsų komentarai:

Vaiko kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos gebėjimai ir ugdymas

10. Kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos gebėjimai				
10.1 Logopedo vertinimo išvada (įrašykite):				
10.2 Logopedas vertinimo išvadą aptarė su tėvais (pažymėkite X)		Taip		Ne
		Labai retai	Retai	Dažnai
		Labai dažnai		
10.3	Vaikas geba pamėgdžioti, pakartoti tai, kas buvo pasakyta.			
10.4	Vaikas gerai supranta paprastas žodines instrukcijas (nueik..., paimk..., paduok.... ir t.t.).			
10.5	Vaikas gerai supranta sudėtingas žodines instrukcijas (pvz., eik į kambarį ir iš spintos paimk kepurę...).			
10.6	Vaiką supantys žmonės (tėvai, auklėtoja, draugai) gerai supranta vaiko kalbą.			
10.7	Vaikas su artimaisiais bendrauja aiškia žodine kalba.			
10.8	Vaikas su bendraamžiais bendrauja aiškia žodine kalba.			
10.9	Vaikas bendrauja pasitelkdamas gestus, parodydamas.			
10.10	Vaikas aiškiai pasako, ko jis nori.			
10.11	Artimieji gerai supranta vaiko kalbą.			
10.12	Bendraamžiai gerai supranta vaiko kalbą.			
Jūsų komentarai:				

11. Logopedo darbas atsižvelgiant į sensorinės informacijos apdorojimą		Labai retai	Retai	Dažnai	Labai dažnai
11.1.	Darbe taikote įvairias sensorines priemones (šviesos ar smėlio stalias, pasunkintas liemenes ir pan.).				
11.2.	Užsiėmimo metu taikote alternatyviąją komunikaciją (PECS).				
11.3.	Su vaiku žaidžiate žaidimus atsižvelgdami į vaiko sensorinius poreikius (kartu bėgiojate, slepiatės, gulite ant kilimo ir kt.) .				
11.4.	Taikote struktūruotą veiklą užsiėmimo metu.				
11.5.	Naudojate kvapus, kurie patinka vaikui, jį nuramina.				
11.6.	Apdovanojate mėgstamais prizais už atliktą darbą (guminuku, razina, muilo burbulais, sensorinėmis putomis, lipduku ir kt.).				

11.7.	Naudojate įvairių paviršių priemones (švelnus, šiurkštus, minkštas, aštrus ir kt.).				
11.8.	Užsiėmimo metu supažindinate vaiką su užduotimis, kurias turės atlikti.				
11.9.	Pabraukite, kurią metodiką taikote savo darbe.	ABA		DIRFloortime	
Jūsų komentarai:					